

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra bohemistiky

Typografická úroveň vybraných tištěných deníků

Typographic Level of Selected Printed Journals

Bakalářská diplomová práce

Monika Čížková

Česká filologie se zaměřením na editorskou práci ve sdělovacích
prostředcích

Vedoucí práce: Mgr. Lenka Pořízková, Ph.D.

Olomouc 2019

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla v ní všechny použité zdroje a literaturu.

V Olomouci dne 25. dubna 2019

.....

Monika Čížková

Chtěla bych poděkovat všem, kteří mě v průběhu mé bakalářské diplomové práce podporovali a pomáhali. Největší poděkování patří vedoucí práce Mgr. Lence Pořízkové, Ph.D., za odborné vedení, za konzultace, podnětné rady a za veškeré připomínky, které mi pomohly v mém výzkumu.

ÚVOD.....	5
1 NOVINY	6
1.1 Druhy, struktura a formát novin	6
1.2 Historie novin ve světě.....	7
1.3 Historie novin na českém území.....	10
1.4 Typografie novin	12
1.5 Novinová sazba	14
1.5.1 Vývoj sazby	14
1.5.2 Sazba písma.....	15
1.5.3 Layout	17
1.5.4 Titulní strana.....	18
1.5.5 Typografické prvky	19
1.6 Design novin.....	20
1.6.1 Redesign	22
1.7 Příprava novin v praxi	22
2 PRAVIDLA TYPOGRAFIE A SAZBY VE VZTAHU K TIŠTĚNÉMU PERIODIKU	24
2.1 Pravidla sazby textu.....	24
2.1.1 Hladká sazba.....	24
2.1.2 Odstavcová sazba	24
2.1.3 Dělení slov.....	25
2.1.4 Parchanty	26
2.2 Pravidla typografie.....	26
2.2.1 Spojovník a pomlčka.....	26
2.2.2 Interpunkční znaménka	27
3 CHARAKTERISTIKA VÝCHOZÍHO VZORKU.....	31
4 ANALÝZA DAT	38
4.1 Uvedení do problematiky.....	38
4.2 Metodologické šetření	38
4.2.1 Uzuální novinová praxe.....	39
4.2.2 Nevhodná řešení.....	46
4.2.3 Chyby.....	48
4.2.4 Sjednocení uvnitř článku	51

ZÁVĚR	55
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	57
SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ	59
SEZNAM TABULEK A GRAFŮ	60
ANOTACE	61
RESUMÉ	62
PŘÍLOHY	64

ÚVOD

Během svého studia zaměřeného na editorskou práci ve sdělovacích prostředcích jsem si osvojila základy typografie a naučila se vnímat text zcela jiným způsobem a věnovat mu mnohem větší pozornost než doposud. To je také jeden z důvodů, proč jsem si zvolila toto téma, neboť jsem čtením různých českých tištěných deníků nabyla dojmu, že ne vždy se řídí základními typografickými pravidly, která by měli všichni editoři a korektoři znát a dodržovat.

Před zahájením této práce bylo nutné se seznámit se všemi pravidly hladké sazby a s jejich modifikací pro sloupcovou novinovou sazbu. Zároveň jsem na základě praktické zkušenosti provedla výběr pravidel, jejichž nerespektování lze v novinové sazbě očekávat.

Záměrem mého výzkumu je poukázat na nejobvyklejší typografické chyby, porovnat jejich četnost a srovnat v tomto ohledu grafické zpracování jednotlivých periodik v rámci celého výzkumného vzorku.

Bakalářská práce je rozdělena do dvou částí – teoretické a praktické. V teoretické si nejdříve představíme pojem typografie, novinovou sazbu, její historii a následně její současnou podobu, uvedeme si základní typografická pravidla, která se týkají tištěných periodik, a charakterizujeme si zkoumaný vzorek, jenž obsahuje vybrané tištěné deníky, konkrétně *Hospodářské noviny*, *Lidové noviny*, *Mladou frontu DNES*, *Právo*, *Olomoucký deník*, dále ty, které bývají označovány jako „bulvární tisk“ – *Blesk* a *Aha!*, bezplatné – *Metro* a také úzce profilované – *Sport*.

Praktická část si klade za cíl vyhodnotit výsledky analýzy, která byla provedena na základě předem vytvořené excerpční tabulky. Celý výzkum je shrnut formou grafů, které přehledně znázorňují výsledky excerpce.

Závěr bakalářské práce by měl přinést objektivní porovnání grafické úrovně tištěných deníků a zároveň otevřít dveře veřejné diskuzi a poukázat na typografické nešvary, kterých se někdy editoři a korektoři dopouštějí a kterých by se měli v budoucnosti vyvarovat.

1 NOVINY

Noviny lze charakterizovat jako (tištěné) médium, které vychází v pravidelných intervalech a zprostředkovává informace o politických, společenských, hospodářských a kulturních událostech.

1.1 Druhy, struktura a formát novin

Noviny lze rozdělit do několika kategorií – podle jejich periodicity a podle působnosti a dosahu. Dříve vycházely noviny ráno, v poledne i večer, jelikož je u nich velmi důležitá aktuálnost, ale s příchodem internetových zpráv se důraz na rychlost informací v tištěných novinách poměrně snížil, takže začaly vycházet pouze jednou denně. Noviny se také mohou rozlišovat podle míry „serióznosti“ podávaných informací, stanovit však jasnou hranici mezi seriózním tiskem a bulvárem je velmi problematické. Za známky „bulvarizace“ z grafického hlediska obvykle považujeme nápadnou barevnou úpravu, nadměrně veliké titulky a velké množství obrázků a dalších grafických prvků (často v křiklavých a esteticky nezvládnutých kompozicích). Kromě periodik, která mají určitou politickou orientaci, vycházejí i taková, která jsou určena pro specifickou skupinu obyvatel, případně během volebního období vycházejí volební noviny různých politických stran.

Každé tištěné periodikum je rozlišeno svou typickou grafickou úpravou a záhlavím. První strana většinou obsahuje stručný přehled článků hlavních zpráv, které nalezneme uvnitř, např. formou odkazů na jednotlivé články. Obsah se zpravidla dělí na zpravodajství, úvahy a komentáře a na několik rubrik jako jsou politika, hospodářství, sport a další. Součástí novin bývají často i tematické přílohy jako např. televizní program, ale také reklama v podobě různých letáků, jež je z části financuje.

Ve světě se postupem času vyvinuly tři základní formáty novin. Největším je *broadsheet*, jinak též nazýván světový, s velikostí přibližně 750 × 600 mm. Můžeme ho najít např. u světových uznávaných periodik, jakými jsou *Frankfurter Allgemeine Zeitung* nebo *The New York Times*.

Druhým formátem je *tabloid*, který je menší a vychází z formátu A3 s velikostí přibližně 430 × 280 mm. Je typický pro tištěná periodika s bulvárním charakterem, jako jsou *The Sun* a *Daily Mirror*, ale i pro serióznější španělské noviny *El País*.

Posledním formátem je *berliner*, který lze s přibližnou velikostí 470 × 315 mm zařadit mezi broadsheet a tabloid. Vyskytuje se v mnoha regionálních variantách a je populární především u evropských i českých novin, např. v britském deníku *The Guardian* nebo francouzském *Le Monde*.

V minulosti se formát novin pojil se společenskou třídou. Větší formát byl určen především pro pohodlné čtení doma, a tedy pro podnikatele nebo manažery, menší formáty byly naopak díky svému lehkému skladování vhodné zejména pro dělnickou třídu, která si je mohla číst na zastávce nebo v hromadných dopravních prostředcích. V současnosti je tendence přibližovat se spíše menšímu formátu.

1.2 Historie novin ve světě

Historie novin sahá až do období Římské říše, konkrétně lze uvést díla *Acta Senatus* a *Acta Diurna*, která obsahují zprávy ze zasedání Senátu a další různá oznámení. V těchto dílech můžeme spatřovat úplně první náznaky periodik.¹

Velmi důležitým nástrojem využívaným od 15. století pro reklamní a obchodní účely se stal tzv. jednolist, který měl formu novinového letáku a který lze označit jako nejstarší tištěnou formu nabídky. Masové médium se z jednolistu stalo až díky potřebám reformace a kvůli stále sílícímu a rostoucímu zpravodajství. Obsahem jednolistů byla různá náboženská, politická i mezinárodní témata a jejich nejtypičtějším prvkem bylo důmyslné obrazové sdělení ve formě portrétu. Dodnes je považujeme za základ novinového zpravodajství.

Na přelomu 17. a 18. století došlo k zásadní změně podoby novin – inspirací se stalo francouzské periodikum *La Gazette*, které připomínalo spíše brožuru.² V mnoha zemích začaly rovněž vznikat úplně první nepravidelné týdeníky – např. *Relation oder Zeitung* v Německu, *Weekly Nevves* v Anglii anebo tzv. *corantos* vydávané v Nizozemsku obsahující zprávy ze zahraničí.³

Noviny se stále vyvíjely, došlo i k různým formálním úpravám, dokonce k absenci jakékoliv hlavičky, která se považovala za nepotřebnou. Naopak se velmi často

¹ SVOBODA, Ludvík. *Encyklopedie antiky*. 2. vyd. Praha: Academia, 1974, s. 420.

² VEČEŘA, Pavel. *Úvod do dějin tištěných médií*. Praha: Grada Publishing, 2015, s. 57. ISBN 978-80-247-4178-9.

³ KOPPLOVÁ, Barbara, KOPPL, Ladislav. *Dějiny světové žurnalistiky: Celý svět je v novinách*. Praha: Novinář, 1989, s. 26–39. ISBN 80-707-7216-6.

používaly dekorativní prvky, jež byly běžné spíš u knih, jako např. viněta, erb nebo iniciála. Co se týče rozsahu novin, v 17. století mohlo běžné periodikum dosáhnout až 16 stran, v 18. století se však počet ustálil a sjednotil se na stran 8 (respektive 4 dvoustrany). Kvartový formát, jenž vnikl v rané éře novin, se považuje dodnes za standardní.⁴

Novinový tisk neobsahoval žádné titulky a každá zpráva byla zvýrazněna pouze datací a místem původu informace. Celkový vzhled novin působil dost nepřehledně, vzájemné oddělení jednotlivých zpráv totiž nebylo graficky téměř nijak podpořeno.

Koncem 18. století zaplňovala téměř polovinu plochy novin reklama. Anglické periodikum *The Daily Universal Register* (později známé jako *The Times*) si tak mohlo díky inzerci a příjmu z prodeje dovolit absolutní ekonomickou nezávislost na vládách.

Charakteristickým rysem 19. století byl vznik agentur a masového tisku. Vznikly tehdy první tiskové kanceláře. Jako první byla v Paříži roku 1835 založena *Agence Havas*, v Německu roku 1849 *Telegraphisches Korespondenzbüro* a poté v Londýně roku 1851 *Reuter's Telegram Company*. V 50. letech 19. století se stávají tyto agentury rivaly, ale později roku 1869 uzavírají vzájemnou dohodu a rozdělují si sféru vlivu ve světě, což funguje až do počátku 20. století, kdy přichází další konkurence (americká agentura AP a UPI), která rozšířila svou činnost během 1. světové války po celém světě. Ve 30. letech 20. století byl kartel tří evropských agentur již fakticky nefunkční a v roce 1934 podepsaly agentury Reuters s AP dohodu, která zaručovala americkým agenturám volnou ruku v šíření zpráv po celém světě. S nastupujícím nacismem a po porážce Německa nakonec německá agentura *Telegraphisches Korespondenzbüro* zcela zanikla. Od 2. světové války působí agentury Reuters, AP, UPI a AFP.⁵

V době vzniku agentur se zrodila myšlenka na periodikum pro nižší vrstvy, které by stálo pouze jeden cent a soustředěovalo by se na jednoduchou a zábavnou tematiku a články z jiných deníků. Za tímto nápadem stál americký vydavatel novin Benjamin

⁴ VEČEŘA, Pavel. *Úvod do dějin tištěných médií*. Praha: Grada Publishing, 2015, s. 57. ISBN 978-80-247-4178-9.

⁵ THOMPSON, John B. *Média a modernita: sociální teorie médií*. Praha: Karolinum, 2004, s. 127–128. ISBN 80-246-0652-6.

Day, zakladatel *New York Herald*, po kterém dále vznikly deníky *The Sun* a *The Daily Telegraph*, jež byly všechny závislé na přímém prodeji. Toto období od vzniku tzv. penny pressu v roce 1830 až do roku 1930 je považováno za zlatou éru novin.⁶

Po nástupu nových médií, jako jsou radio, film nebo televize, se v druhé polovině 20. století začala expanze novin postupně zpomalovat. Největší výzvou, se kterou se musí periodika v posledních letech potýkat, je internet, jelikož přináší informace mnohem rychleji a mnoho novin navíc přenáší část svých zpráv přímo na své weby. To může způsobit ztrátu čtenářů a snížení příjmu za reklamu v tištěné formě novin.

Novinář z *Mladé fronty DNES* Jakub Štos se k rozmachu internetu a webovému zpravodajství vyjádřil následovně: „Právě tento rychlý a dramatický nástup online obsahu začal postupně měnit i obsah klasických novin. Jsem přesvědčený, že papírové noviny i v konkurenci internetových informačních zdrojů stále mají budoucnost, ale musí se přizpůsobit a také je přizpůsobujeme. Už samozřejmě nevystačíte s běžným zpravodajstvím o tom, co se stalo včera. Protože to už většinou všichni včera četli v notebooku nebo v mobilu. Papírové noviny musí umět tyto události zasadit do souvislostí, analyzovat, přinést nové pohledy a způsoby zpracování. Na papírových stránkách mají více než dříve prostor velké rozhovory, reportáže a další publicistika, analýzy – prostě obsah, který si člověk v mobilu cestou tramvají většinou nepřečte. A samozřejmě investigace, která je – nebo by alespoň měla být – jedním z pilířů novinářské práce.“⁷

Mnoho lidí celá léta věřilo a stále věří, že tištěná periodika ve 21. století kvůli stále rostoucím technologiím zcela vymizí, nicméně to se nestalo a technologie naopak spíše nabízejí nové možnosti – poskytují různé nástroje, které vedou k pružnějšímu a efektivnějšímu tvůrčímu řešení. To mj. znamená, že grafici mohou v současnosti s pomocí digitálních technologií experimentovat s obrazem a typografové zase s textem.⁸

⁶ KOPPLOVÁ, Barbara, KOPPL, Ladislav. *Dějiny světové žurnalistiky : Celý svět je v novinách*. Praha: Novinář, 1989, s. 281–284. ISBN 80-707-7216-6.

⁷ Viz příloha č. 2: Interview s Jakubem Štosem

⁸ BHASKARANOVÁ, Lakshimi. *Design publikací: vizuální komunikace tištěných médií*. V Praze: Slovart, 2007, s. 29. ISBN 978-80-7209-993-1.

1.3 Historie novin na českém území

Co se týče situace na našem území, první noviny v Čechách vydal roku 1686 Jan Arnolt na Malé Straně, vyšly v německém a latinském jazyce. V roce 1719 začal pražský knihtiskař Karel František Rossenmüller vydávat v češtině *Pražské poštovské noviny*, které odstartovaly vydávání českých novin jako takových. Později se stal jejich redaktorem Václav Matěj Kramerius a za dobu svého působení získal značnou popularitu. Kramerius se poté osamostatnil a založil vlastní noviny, které v roce 1791 přejmenoval na *Krameriusovy c. k. vlastenecké noviny*. Tyto noviny měly velký úspěch, neboť se soustřeďovaly zejména na edukaci prostého lidu a národní uvědomění, což bylo ve shodě s nastupujícím národním obrozením.⁹

V 19. století byla pro české noviny největším přínosem činnost Karla Havlíčka Borovského, který založil *Národní noviny* jako zcela první český deník, který se zabýval politickou žurnalistikou, a zároveň využil zrušení cenzury v letech 1848–1849. V období Bachovského neoabsolutismu v 50. letech 19. století, který se vyznačoval zákazem vydávání národních novin a ustrnutím veškerého veřejného života, byl vývoj tištěných médií dočasně pozastaven. V 60. a 70. letech 19. století se však noviny opět rychle rozvíjely a zaznamenaly také mnoho změn. Pokud byl např. nějaký článek považován za závadný, nerozhodoval o tom již policejní úředník, ale jednání u soudu. V 70. letech 19. století byla odstraněna inzertní daň a v 90. letech 19. století bylo zrušeno placení kaucí a novinových kolků, což pomohlo vydavatelům po finanční stránce a zároveň vedlo k rozvoji novin.

V roce 1861 začaly vycházet *Národní listy*, které založil Julius Grégr a které se staly v následujících několika dekádách jedním z nejúspěšnějších deníků u nás. Na moravském území zase vznikla v roce 1863 *Moravská orlice*. Období 80. a 90. let 19. století se neslo ve znamení lidových vrstev, noviny vycházely dvakrát denně a orientovaly se kromě politiky především na zábavu a inzerci. Příkladem takových novin je deník *Brousek* politika a novináře Jana Stanislava Skrejšovského nebo později vydávaná *Národní politika*, která byla oblíbená až do poloviny 20. století.

Koncem 19. století se díky technologickému vývoji v podobě rotačního tisku a telegrafu zrychlila výroba a zvýšil se tak náklad novin. Společně se vznikem

⁹ RYBIČKA, Antonín. *Život a působení Václava Matěje Krameriusa*. Praha: Pospíšil, 1859, s. 11.

politických stran přibýlo rovněž mnoho novinových titulů jako např. deník *Právo lidu* (během 2. světové války pod názvem *Národní práce*), jenž se v roce 1949 spojil s *Rudým právem*.

Během 1. světové války byla opět zavedena cenzura a vydávání mnohých novinových titulů bylo pozastaveno. Nové tituly se objevovaly až se vznikem samostatného Československa, z těch nejznámějších to jsou *Lidové listy*, *Rudé právo* a *Národní osvobození*. Jediné periodikum, které se stalo politicky nezávislé, byly *Lidové noviny*, založené v roce 1893. Ve 20. letech 20. století také vznikly první české bulvární tištěné noviny *Telegraf* a *Polední list*.

Po roce 1938 se vlivem Mnichovské dohody staly noviny důležitým nástrojem propagandy; ta nastolila přísnou cenzuru, omezila počet vydávaných titulů a propagovala fašismus. O rok později vzniká organizace Národní svaz novinářů, slučující všechny spolky sdružující novináře, v roce 1945 však zaniká a místo ní nastupuje Svaz českých redaktorů. Po 2. světové válce se začaly znovu vydávat noviny zakázané během války, jako např. *Právo lidu* a *Rudé právo*, a také byly zakládány zcela nové, např. *Mladá fronta* v roce 1945. Některé tituly vydávané za protektorátu musely změnit svůj název a přizpůsobit se nové etapě českého novinářství. Noviny již neměly sloužit „soukromým zájmům“, ale celé společnosti a od roku 1948 plnily zejména ideologickou funkci. Kontrolovaný již nebyl pouze obsah, ale také samotní redaktoři.

V 60. letech stále vládla cenzura, nicméně v novinách se začaly vyskytovat různé názory a postoje ohledně politických i společenských záležitostí. Cenzura byla zrušena až v roce 1968 tiskovým zákonem. Ve stejné době byl v několika denících (*Mladá fronta*, *Zemědělské noviny* a *Práce*) zveřejněn manifest Dva tisíce slov požadující nastolení demokracie. V srpnu 1968 však veškeré snahy přerušila okupace a redakce všech deníků obsadila armáda. Následující období normalizace mělo za úkol kontrolu všech tiskovin, takže se opět snížil počet titulů a změnila se struktura novin, mnoho deníků však vycházelo i nadále, a to ilegálně. Během 70. let noviny stagnovaly a jejich kvalita se podstatně snížila, jelikož se soustřeďovaly zejména na propagandu. Požadavek znovunastolení demokracie ovšem neustupoval, a tak vzniklo i několik samizdatových tiskovin, které vydávalo uskupení kolem Charty 77.

Dalším důležitým milníkem byla sametová revoluce v roce 1989, která přinesla v oblasti novinářství mnoho změn. Některé deníky zanikly (např. *Venkovské listy*) a některé změnilý název (např. *Mladá fronta* na *Mladou frontu Dnes* nebo *Rudé právo* na *Právo*). Vznikaly také úplně nové deníky (např. *Haló noviny*) a znovu se objevovaly ty, které měly v minulosti zákaz vydávání. Další podstatnou porevoluční změnou bylo zrušení Československého svazu novinářů, který později nahradil Syndikát novinářů České republiky.

Po roce 1989 přišla éra, v níž média mohla svobodně vyjadřovat své názory bez případných sankcí a zároveň postupně přecházela na tzv. tržní mechanismus.¹⁰ Od 20. listopadu 1989 začalo Nezávislé tiskové středisko vydávat deník *Informační servis*, který měl za úkol prolomit informační zákaz v médiích zřízený vládou. Jeho pokračovatelem se v roce 1990 stal týdeník *Respekt*, který funguje dodnes.

Česká média se postupem času liberalizovala a byla odstátněna. Docházelo také k odpoutávání redakcí novin od jejich vydavatelů (jako např. u *Rudého práva* nebo *Mladé fronty*) anebo byly sloučeny s jinými deníky (jako *Lidová demokracie* nebo *Svobodné slovo*). Vznikly také úplně nové deníky, které lze v některých případech považovat za první polistopadové bulvární tiskoviny – *Špígl* a *Expres*, který se později díky zahraničním investorům snažil inspirovat západním stylem a nakonec se v roce 1992 sloučil se současným deníkem *Blesk*. Ten lze považovat za první příklad komercializace tištěných médií u nás.

1.4 Typografie novin

Typografie jako umělecko-technický obor zabývající se písmem má za sebou více než pět století vývoje. Za vynálezce a zároveň zakladatele bývá nejčastěji označován Johannes Gutenberg, jenž v roce 1448 uvedl do provozu tzv. knihtisk. Gutenbergovo typografického písmo označuje Oldřich Hlavsa jako přelom epoch, kterým končí středověk a začíná nové období lidských dějin.¹¹

Původ označení typografie vzešel ze dvou slov, a to konkrétně z latinského *typus* (znak), které vzniklo z řeckého *typos*, jež významově souvisí se slovesem „tepat“,

¹⁰ KONČELÍK, J., P. ORSÁG a P. VEČEŘA. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010, s. 199–202. ISBN 978-80-7367-698-8.

¹¹ HLAVSA, Oldřich. *Typografická písma latinková*. 2. dopl. a upr. vyd. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1960, s. 9.

a z řeckého *grafó*, což můžeme přeložit českým tvarem „píši“. Pokud bychom tedy chtěli přeložit celý výraz, vyšlo by nám spojení „psaní znaků“. ¹²

Hlavním cílem typografie je učinit text čitelnější a vizuálně přehlednější, aby jej recipient dokázal snadněji vnímat. To závisí zejména na typografovi, jenž vyrábí a navrhuje písma, případně se stará o celkový vzhled a grafickou úpravu stránek. Typograf, designer a grafik František Štorm shrnuje vlastními slovy svou dvacetiletou zkušenost s typografií následovně: „*Hlavně, ať je to čitelné, vše ostatní je vedlejší.*“ ¹³

Dodržování a respektování základních pravidel sazby bylo vždy pro všechny sazeče hlavní prioritou. To kladlo nároky na samotné sazečské technologie a později i na software určený pro grafické zpracování tiskovin. Bylo nutné, aby příslušné programy respektovaly zásady sazby a zároveň umožňovaly plnit požadavky na dobrou čitelnost a na dodržování pravopisných pravidel a estetických norem. ¹⁴ Typografie a sazba se vždy vyvíjela v součinnosti s tiskařskou technologií a od konce 19. století do současnosti je v rukou profesionálních typografů a sazečů.

Typografické standardy a pravidla jsou dnes nastavené v rámci pravidelných úprav layoutů a grafických šablon, což jsou oblasti, o které se starají tzv. layoutéři, a redakce s nimi pouze pracuje. Určité drobné úpravy jsou prováděny podle potřeby i při každodenní práci na stránkách, ale základní pravidla jsou společná, aby byl zachován jednotný styl napříč celými novinami. ¹⁵

Podle Martina Peciny se typografie dělí na makrotypografii zabývající se uměleckou tvorbou písma a velkými grafickými celky a mikrotypografií, jež se zaměřuje na grafickou úpravu a typografické detaily na úrovni znaků. ¹⁶ Základy typografie a typografická pravidla by si měl osvojit každý, kdo je součástí procesu tvorby tiskovin, jelikož jejich neznalost může snížit kvalitu výsledného produktu a mít negativní dopad na potenciální čtenáře, resp. čitelnost textu.

¹² HAVELKA, Jan. *Počítačová typografie pro každého*. Praha: GRADA Publishing, 1995, s. 14. ISBN 80-716-9165-8.

¹³ ŠTORM, František. *Eseje o typografii*. Praha: Společnost pro Revolver Revue, 2008. Revolver Revue, s. 8. ISBN 978-80-87037-15-7.

¹⁴ BLAŽEJ, Bohuslav. *Grafická úprava tiskovin*. Praha: SPN, 1990, s. 93–94. ISBN 80-042-3201-9.

¹⁵ Viz příloha č. 2: Interview s Jakubem Štosem

¹⁶ PECINA, Martin. *Knihy a typografie*. Brno: Host, 2011, s. 141. ISBN 978-80-7294-813-0.

1.5 Novinová sazba

1.5.1 Vývoj sazby

Od doby zrodu knihtisku se tiskové stroje postupně měnily a zdokonalovaly, základy práce s typografií však zůstaly stejné. Až do konce 19. století se sazba prováděla ručně. Velkým přelomem byl poté vynález sázecího stroje – v Československých tiskárnách se využíval řádkový (Linotype) a písmenový (Monotype), se kterým přišlo také nové omezení – šířka stejných písmen u všech řezů jedné rodiny byla sjednocena a akcenty verzálek musely snížit obraz samotné litery.¹⁷ To se ovšem nelíbilo návrhářům, kterým to znesnadnilo práci, a celkový vizuální vzhled sazby tím velmi utrpěl. Písmenové sázecí stroje, jak již název vypovídá, odlévaly jednotlivá písmena, jež následně skládaly do řádek. Řádkovací sázecí stroje zase odlévaly celé řádky a využívaly se především pro výrobu novin.

Podle Vladislava Najbrta¹⁸ bylo kvůli publikační a vydavatelské explozi, kterou přinesly technické změny ve 20. století, nutné zajistit rychlejší a masovější metody výroby sazby. Na začátku 20. století spolu s vývojem fotografické techniky přišla i zcela nová technika sazby – fotosazba neboli sazba světlem. Největší rozmach zaznamenala zejména v druhé polovině 20. století, kdy téměř zaujala místo horké sazby (ruční i strojové) a později dokonce nahradila knihtisk ofsetovým tiskem (tisk z plochy). V 70. letech 20. století nahradila optické promítání písmen obrazovka a v 90. letech fotosazba zanikla úplně, jelikož ji nahradila digitální počítačová sazba (DTP).

Od roku 1985, kdy firma Macintosh uvedla na trh zcela nový sazební program, převládá digitální počítačová sazba (DTP), která zjednodušila a zrychlila celkový proces sazby novin. Typografie byla ovlivněna rozvojem informatiky a zásadními změnami techniky, výrobních postupů i proměnou pracovníků. Jelikož se zvětšoval objem výroby, výrobní stroje se staly mnohem levnější a sazební programy dostupnější. To také znamenalo, že se objevily nové profese a širší možnosti pro uměleckou tvorbu při samotné sazbě. Na druhou stranu se díky lehké dostupnosti

¹⁷ BERAN, Vladimír. *Aktualizovaný typografický manuál*. 5. vyd. Praha: Kafka design, 2007, s. 144. ISBN 978-80-260-7606-3.

¹⁸ NAJBRT, Vladislav. *Redaktor v tiskárně: odborná publikace pro redaktory, výtvarníky, studující, pracovníky v tisku, polygrafii a propagaci*. Praha: Novinář, 1979, s. 85.

sazebních programů mohl stát „typografem“ prakticky kdokoliv, a tím se také zvýšilo riziko nekvalitní tvorby s malou řemeslnou hodnotou.

V současnosti se pro sazbu novin využívají sazební programy QuarkXPress nebo InDesign, které umožňují i vkládání obrázků a dalších grafických objektů. Sazba novin a jejich celková výroba je dnes však již zcela automatizovaná, a to včetně vkládání různých příloh nebo letáků. Současné textové editory a aplikace sloužící k zalamování nabízejí mnoho zabudovaných nástrojů a různých pomůcek, takže je možné na celý textový dokument aplikovat různá nastavení.

Nicméně počítačová technologie a sazební programy zatím nevyspěly natolik, aby se mohly rovnat lidským zkušenostem, což může v důsledku způsobit špatný rozpal písma či další typografické prohřešky. Na druhou stranu v dnešní době existují různé speciální počítačové programy, které by měly zabránit všelijakým estetickým odchylkám, rozpal písma však spravit nedokážou.

1.5.2 Sazba písma

Novinové písmo

Oldřich Menhart ve své publikaci *Nauka o písmu* tvrdí, že „*písmo hovoří nejen o slovní náplni sdělovacích textů, nýbrž také o vkusu, zručnosti a tvořivé schopnosti svého původce*“¹⁹. Novinové písmo musí být řádkově komprimované, snášet tisk na ne příliš kvalitní novinový papír, musí být dobře čitelné a mít vhodnou kresbu, aby se dobře četlo. Výběrem písma lze zvýraznit obsah nebo zlepšit estetické působení, zároveň je ale třeba zvolit takový typ, který je v souladu s obsahem tiskoviny.

Novinové písmo se snaží o co nejmenší únavu čtenářova oka, nicméně kvůli ekonomice tisku se vyznačuje především zúženou kresbou a těsnějším prostrkáním, což může samo o sobě vyvolat právě únavu nebo dojem přehučení při vysázení textu takovým písmem.²⁰ Dnes se u novin používá výhradně ofsetová tisková technologie, která je ekonomická zejména u větších nákladů, oproti digitálnímu

¹⁹ MENHART, Oldřich. *Nauka o písmu*. 4. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1954. Učebnice odborných a středních odborných škol, s. 6.

²⁰ TOMAN, Jiří. Jak na písmo, aby se četlo samo? Díl I. *Czech Design* [online]. [cit. 2019-03-29]. Dostupné z: <http://www.czechdesign.cz/temata-a-rubriky/jak-na-pismo-aby-se-cetlo-samo-dil-i>

tisku je však časově náročná.²¹ Kvůli změnám ve výrobní technologii, ke kterým došlo v 2. pol. 19. století při přechodu na rotační tisk, se změnily i potřeby a požadavky na písmo, které se používá v novinové sazbě.

Světová speciální novinová písma jako jsou Times, Times New Roman nebo Excelsior vznikala zejména ve 30. letech 20. století. Pro české noviny bylo typické lineární serifové písmo Public, jehož autorem je Stanislav Maršo a které se stalo od doby jeho vzniku (1955) nejpoužívanějším písmem všech českých deníků. V roce 2007 Maršovo písmo zdigitalizoval Tomáš Brousil a přejmenoval ho na RePublic. Pro současné novinové písmo jsou příznačné dynamické fonty, které mají za cíl učinit sazbu živější a méně strohou, aby přestala působit tak chladně jako doposud. Příkladem takového novinového písma je Thames, které vytvořil známý český typograf František Štorm.

Logotyp

Logotyp je důležitou součástí identity novin a vyjadřuje to, jak chtějí působit na čtenáře. Dříve byly logotypy novin sázeny stejným fontem jako samotný text. Postupem času a zejména kvůli vysoké konkurenci se chtěly jednotlivé novinové tituly odlišit a upoutat na sebe pozornost, takže začaly experimentovat např. s tučným nebo gotickým písmem. Logotyp by měl být výrazný, dobře zpracovaný, poutavý a lehce zapamatovatelný. Důležité je také jeho umístění na titulní straně a způsob, jakým je prezentován. S logotypem rovněž přichází tzv. logo manuál, vytvořený autorem-grafikem, který obsahuje veškeré nezbytné informace k použití logotypu včetně barevnosti a způsobu variování dle kontextu.

Čitelnost

Jedním z cílů grafického zpracování textu je, aby neunavoval oči a nepůsobil problémy při čtení. Hlavní funkcí textu je totiž to, aby čtenář pochopil daný obsah. Existuje mnoho faktorů, které ovlivňují čitelnost a celkovou estetickou úpravu dokumentu. Jedná se zejména o styl a velikost písma, proklad (svislý odstup mezi řádky), šířku sazby, sklon kurzívy, šířkovou proporci písma, rozpal písma a kerning (vzájemné vyrovnávání mezi jednotlivými znaky tak, aby vzdálenost mezi nimi byla opticky stejná). Sazeči by se měli zabývat nejen čitelností zvoleného fontu, ale také

²¹ ŠÍR, Bohuslav. *Grafická úprava v odborné praxi*. V Praze: České vysoké učení technické, 2014, s. 54. ISBN 978-80-01-05495-6.

všech textových elementů na stránce. Ina Saltz ve své knize *Zásady typografie* proto radí používat v sazbě mezititulky, legendu označovat čísly a důležité pojmy zvýrazňovat.²²

Kontroly a korektury

Před samotným tiskem je důležitá a naprosto nezbytná kontrola pravopisných a typografických chyb celého textu. Probíhá na základě automatizované pravopisné kontroly počítačového softwaru a korektur odchylek textu, které obstarává specializovaný pracovník – profesionální korektor, který musí mít rozvinutý smysl pro pečlivost a pozornost. Pravopisné chyby vždy hledaly a následně opravovaly týmy korektorů a je to tak i nadále. V závěru každého dne před odesláním stránky do tiskárny pročítají každý jednotlivý článek a opravují případné gramatické chyby a překlipy.

Korektor musí věnovat pozornost pravopisným chybám, nicméně někdy i dojde k porušení zásad správné sazby, což musí kontrolovat sám sazeč. Ten má na starosti zejména opravu typografických nepřesností, barevnosti dokumentu, chyb ve stránkové montáži a rozložení všech tiskových prvků. Kontroluje formát titulků, tiráž, záhlaví, tabulky a popisky obrázků. Někdy se může stát, že ilustrace jsou stranově převrácené nebo prohozené. Při opravě rozsáhlého množství textu může dojít k jeho posunu a rozhození sazby. Proto se doporučuje, aby textovou část zkontrolovalo a přečetlo více osob než pouze jeden korektor, což však v novinové praxi není běžné.

1.5.3 Layout

Rozložení stránky novin neboli layout má typická specifika, která je nutno dodržet. Při úpravě jakýchkoliv tiskovin je zapotřebí velmi důkladná příprava zrcadla sazby, aby nevznikl nesourodý obsah bez jednotného a funkčního řádu. Hlavním cílem typografa je vytvořit uspořádanou a srozumitelnou hierarchii informací takovým způsobem, aby nedošlo k tomu, že by se čtenář na stránce ztratil. Kromě typu písma

²² SALTZ, Ina. *Základy typografie: 100 principů pro práci s písmem*. V Praze: Slovart, 2010, s. 159. ISBN 978-80-7391-404-2.

a jeho rozpalu typograf upravuje vzdálenost zrcadla od krajů stránky a vnitřní členění zrcadla sazby.²³

Teprve nové tiskové technologie ve 20. století s sebou přinesly potřebu najít systém členění plochy stránek tiskových periodik, jenž by ulehčil jejich úpravu a našel vnitřní grafickou jednotu. Tento počátek moderního a informačního designu vznikl na základě opakovaného vnitřního geometrického členění neboli rozčlenění zrcadla na stanovený počet čtvercových nebo obdélníkových segmentů ve směru svislém i vodorovném, a zároveň oddělení segmentů neměnnou mezerou.²⁴

Toto rozčlenění stránky se česky nazývá mřížka. Rozvržení stránek tištěných novin vychází ze základní mřížky, která je pevně daná. Sazba tištěných periodik je zpravidla rozdělena na více sloupců, jejichž počet se liší na základě formátu, zaměření a periodicity tiskoviny. Šířka sloupců mívá většinou velikost od 8–12 cicer (základní typografická jednotka, která měří 4,512 mm). U sazby, která je širší než 26 cicer, se většinou odstavcová zarážka rozšiřuje na 1,5 nebo 2 čtverčíky.²⁵ Také Pistorius poukazuje na to, že by velikost odstavcové zarážky rozhodně neměla být menší než 1 a větší než 3 čtverčíky.²⁶

1.5.4 Titulní strana

Titulní strana novin je významným faktorem, který ovlivňuje úspěch či neúspěch prodeje. Většinou obsahuje logotyp novin, dominantní fotografii a upoutávky na články uvnitř, které jsou umístěny převážně v horní části novin v okolí logotypu. Oproti vnitřním stránkám má za úkol splňovat několik požadavků, jelikož má mnohem více účelů. Hlavním z nich je zaujmout čtenáře a přesvědčit ho k zakoupení novin. Periodika k tomu využívají různé způsoby, jedná se např. o velké titulky hlavního článku, co největší barevnost nebo použití poutavé a dobře viditelné fotografie.

Důležitá je však také různorodost pomocí střídání textur a velikostí, poutavý a dobře zvolený výběr slov, a zejména jednoduchost, jelikož lidé mívají pouze

²³ PECINA, Martin. Vyšší dívčí: poetika mřížoví aneb Knižní a časopisecký layout. *Typomil* [online]. [cit. 2019-03-26]. Dostupné z: <http://typomil.com/2007/08/vyssi-divci-poetika-mrizovi-layout/>

²⁴ Tamtéž.

²⁵ BLAŽEJ, Bohuslav. *Grafická úprava tiskovin*. Praha: SPN, 1990, s. 93. ISBN 80-042-3201-9.

²⁶ PISTORIUS, Vladimír. *Jak se dělá kniha: příručka pro nakladatele*. Praha: Paseka, 2005, s. 95. ISBN 80-718-5774-2.

několik sekund na zachycení prvotní vizuální informace a její zpracování. Pokud je však titulní strana zahlcena množstvím neuspořádaných prvků, může potenciálního čtenáře odradit a šance prodeje se značně sníží. Zákazník zpravidla věnuje titulní straně oproti ostatním méně času a často ji vidí pouze z dálky a jen její horní část, a proto je velmi důležité ji vytvořit tak, aby vznikl kompromis mezi grafickými a informativními prvky. Je téměř nemožné zhotovit takovou titulní stranu, která by dokonale splňovala všechny požadavky, nicméně je důležité se danému vzoru alespoň přiblížit.

1.5.5 Typografické prvky

Titulky

Stejně tak jako fotografie přitahují titulky největší pozornost. Jejich hlavní funkce je stručně, výstižně a poutavě informovat o obsahu daného článku. Každé tištěné periodikum má určitá pravidla pro velikost titulků a jejich proporcionální rozložení. Pokud je tedy např. velikost titulků u nejdůležitějšího článku 46, velikost u dalšího na stejné stránce bude 40 apod. V době, kdy se noviny běžně prodávaly pomocí pouliční kolportáže, byla velikost titulků zásadní; čtenář musel být schopen je zaregistrovat i z větší vzdálenosti. V současnosti jsou však titulky obvykle menší, aby mohly vyniknout i ostatní prvky článku.

Podle Bohuslava Šíry poznáme kvalitu titulku nejlépe tak, když ho obrátíme „vzhůru nohama“, jelikož se tím zjistí, zda je písmo správně vyrovnané.²⁷ Sazeč by neměl s ohledem na rozsah článku používat na titulky zbytečně velké stupně písma a tím rozbíjet stranu nadměrnými mezerami kolem nich. Bohuslav Blažej ve své publikaci *Grafická úprava tiskovin* říká o titulkovém písmu, že „ožívá teprve v typografické tvorbě. Grafik vytváří výrazové prostředky, jež mají výtvarnou formou sdělovat obsah i upoutávat pozornost.“²⁸ Titulkové fonty byly tedy designéry navrženy tak, aby v titulkové velikosti (vyšší než 14 nebo 16 bodů) vypadaly dobře a působily esteticky.²⁹

²⁷ ŠÍR, Bohuslav. *Grafická úprava v odborné praxi*. V Praze: České vysoké učení technické, 2014, s. 31. ISBN 978-80-01-05495-6.

²⁸ BLAŽEJ, Bohuslav. *Grafická úprava tiskovin*. Praha: SPN, 1990, s. 57. ISBN 80-042-3201-9.

²⁹ SALTZ, Ina. *Základy typografie: 100 principů pro práci s písmem*. V Praze: Slovart, 2010, s. 50. ISBN 978-80-7391-404-2.

Při stránkovém zlomu je vhodné vyvarovat se dvou titulků vedle sebe, nicméně v denících lze (s ohledem na rychlost sazby) tento prohřešek tolerovat.³⁰ Elegantním řešením je přemístění fotografií nebo umístění článků pod sebe.

Perex

Perex je 4 až 5 řádkový odstavec umístěný mezi titulkem a textem, který funguje jako významný prvek, jehož úkolem je upoutat čtenářovu pozornost a zároveň slouží jako náhled, o čem daný článek bude. Z hlediska typografie by měl mít písmo velikosti alespoň 12 bodů a být v kontrastu s titulkem. Pokud je u písma titulků použit tenký řez písma, je doporučeno použít pro perex tučný řez a naopak.³¹

Popisky fotografií

Po titulcích a perexu jsou fotografie a jejich popisky dalším prvkem, který přitahuje na novinové stránce největší pozornost. Pro co možná největší efektivitu popisků fotografií je vhodné, aby byla velikost písma alespoň o jeden bod větší než velikost okolního textu, dále může pomoci větší rozpal písma pro lepší čitelnost, případně lze vyznačit jedno nebo dvě slova na začátku tučným řezem. Měli bychom se ale vyvarovat toho, abychom popiskem tlumočili to, co je z fotografie hned na první pohled čtenáři zřejmé.

1.6 Design novin

Typograf Martin Pecina³² považuje grafickou úpravu novin za jednu z vrcholových disciplín v oblasti typografie a grafického designu vůbec. Viditelná struktura novin je totiž pro čtenáře automaticky rozpoznatelná. Forma jednotlivých novin obsahuje své specifické rozložení stran, design a typografii, ale zároveň se vyznačuje typickými ilustracemi, žánry reportáží a systémem jejich oddělení. Forma je v podstatě vše, co noviny prezentuje navenek. Kevin Barnhurst a John Nerone ve své

³⁰ KOČIČKA, Pavel, BLAŽEK, Filip. *Praktická typografie*. Brno: Computer Press, 2007, s. 207. ISBN 978-80-7226-385-1.

³¹ GARCIA, Mario. *Pure Design: 79 simple solutions for magazines, books, newspapers and websites* [online]. St. Petersburg: Miller Media, 2002 [cit. 2019-04-14]. Dostupné z: https://issuu.com/mariogarcia/docs/mario_garcia_pure_design

³² PECINA, Martin. Nejhezčejší noviny. *Typomil* [online]. [cit. 2019-03-26]. Dostupné z: <http://typomil.com/2007/02/guardian-nejhezcejsi-noviny/>

publikaci *The Form of News*³³ považují formu novin za způsob, jakým se médium samo představuje a jakým jedná se čtenáři.

Design, jako nedílná součást novin, určuje, jak bude vypadat výsledná podoba novin a zároveň odráží jejich charakter a osobitost. Nové technologie umožňují používat větší a barevnější fotografie, což může pomoci čtenářům s jednodušším příjmem a zpracováním informací. Grafická úprava pomáhá novinám, aby byly přehledné, kreativní a především vizuálně přitažlivé, aby na sebe upoutaly pozornost. Grafici tak musejí v současnosti vynaložit mnohem větší úsilí než kdy předtím, aby oslovili potenciální čtenáře a navázali s nimi spojení na úrovni estetické i emocionální.

Konečný design publikací je ovlivněn 6 hlavními faktory – formátem, sazebním zrcadlem, typografií, barvou, tiráží a využitím obrazů. Kombinace všech těchto faktorů umožňuje grafikovi vytvořit jedinečnou identitu, která se stane pro dané periodikum typická, takže čtenáři stačí letmý pohled na titulní stranu a ihned pozná, o jaké noviny se jedná. Pokud mají být noviny úspěšné, neměly by oproti časopisům v designu příliš experimentovat. Někdy stačí k danému článku pro jeho úplnost přidat menší grafický prvek, někdy je ale naopak nutné připojit několik podtitulků.

Mezi nepostradatelné atributy novin patří především pevná struktura stránky, integrovaný orientační systém a optimální srozumitelnost, kterých lze dosáhnout prostřednictvím kontrastu (druh písma, titulky, obrázky, prázdná místa a barva), rytmu (střídané uspořádání titulků a obrázků) a harmonie.³⁴ Je třeba si stanovit a poté dodržovat určitý soubor zásad designu, ve kterém se např. zachovává jiný druh písma pro nadpisy, jiný pro titulky a jiný pro hlavní text.

Dle Martina Peciny³⁵ se úroveň novinové úpravy zejména díky dostupné odborné literatuře a zvyšující se kvalitě tisku a používaných materiálů postupně zlepšuje. Existují tři obecné zásady pro vizuální tvorbu novin, které je třeba dodržovat, pokud má být dosaženo vysoké úrovně. První je čitelnost (podání informace je vizuálně jasné a zřetelné), druhá přehlednost (tiskovina obsahuje navigační prvky po snazší

³³ NERONE, John a Kevin BARNHURST. *The form of news: a history*. New York: Guilford Press, 2001, s. 12. ISBN 1572306378.

³⁴ BHASKARANOVÁ, Lakshimi. *Design publikací: vizuální komunikace tištěných médií*. V Praze: Slovart, 2007, s. 10. ISBN 978-80-7209-993-1.

³⁵ PECINA, Martin. Nejhezčejší noviny. *Typomil* [online]. [cit. 2019-03-26]. Dostupné z: <http://typomil.com/2007/02/guardian-nejhezcejsi-noviny/>

orientaci) a třetí vizuální přitažlivost. Té se dosáhne zejména pomocí atraktivní titulní strany s nejnovějšími zprávami, alespoň jedné velké fotografie vypovídající celý příběh, velkých titulků, které ihned zaujmou pozornost, a stručného přehledu toho, co čtenář nalezne uvnitř novin.

1.6.1 Redesign

S designem také úzce souvisí tzv. redesign – pod tímto pojmem se rozumí vytvoření zcela nového designu starších novin. Příčina může být různá – nová konkurence na trhu, špatný předchozí design, pokrok v tisku nebo nový redaktor. Pokud dojde ke změně v designu novin, vzápětí se objeví zpětná reakce v podobě zvýšení nebo naopak poklesu jejich prodeje. Proto je třeba k redesignu přistupovat velmi citlivě, jelikož není pravidlem, že pokaždé přinese úspěch.

Pokud chtějí noviny v současné ohromné konkurenci přežít, je aktuálnost jejich designu více než nezbytná. Redesign je připravován pomocí vlastního týmu designérů novin nebo pomocí spolupráce s externími designéry, kteří mohou vnést do návrhu trochu jiný pohled, nicméně velmi častá je kombinace obou přístupů. Velice důležitá je také vzájemná spolupráce mezi designéry a pracovníky redakce, jako jsou editoři a grafici, kteří nový design zavedou v praxi.

Před samotným redesignem je nezbytné provést analýzu silných a slabých stránek novin a definovat si, čeho přesně chceme danou změnou dosáhnout. Kromě nového designu je třeba zpracovat i komplexní nástroj v podobě šablony nebo manuálu, kterým se poté budou noviny řídit, aby dosahovaly vytčených cílů v delším časovém horizontu.

1.7 Příprava novin v praxi

Abych měla úplnou představu, jak funguje příprava novin v praxi, oslovila jsem novináře Jakuba Štose, který pracuje v *Mladé frontě DNES* a zároveň vede jeho internetovou verzi *iDNES.cz*. Pomocí interview³⁶ jsem se dozvěděla, jaká je současná praxe novinové přípravy, jak vypadá jeho pracovní den, kdo všechno se celého procesu účastní a kdo má za co jakou zodpovědnost.

³⁶ Viz příloha č. 2: Interview s Jakubem Štosem

Pracovní den redaktora začíná ranní redakční přípravou, kde s kolegy probírají možná témata a rozdělují si úkoly, čímž vzniká první verze dramaturgické skladby aktuálního vydání, která se ovšem v průběhu dne mění. Poté redaktoři diskutují o práci na svých tématech a rozhodují, jakým směrem se články budou vyvíjet a co je ještě nutné doplnit. S editory řeší redaktoři skladbu jednotlivých stran, aby byly noviny obsahově i graficky pestré, a ladí finální podobu článků, titulků a fotek na stránkách. Je potřeba vyrobit stránku s texty, fotkami a grafikami v elektronické formě, která posléze odchází do tiskárny. Současně s tím redaktor chystá s webeditory obsah internetového zpravodajství a večer připravuje předběžné plány a skladbu novin na následující den.

Co se týče jednotlivých úkolů, které musí plnit pracovníci redakce, redaktoři shánějí informace a píšou texty, editoři zase mají na starosti skladbu a vizuální stránku novin a fotografové dodávají fotky. V případě složitějších úprav, jako jsou grafiky, ořezy nebo vykrývání fotografií nastupují interní či externí grafici. Korektury textů v závěru každého dne provádí tým korektorů, kteří každý jednotlivý článek pročítají a opravují případné gramatické chyby a překlepy před odesláním finální verze do tiskárny. Tisk novin je poté plně v kompetenci pracovníků v tiskárnách, protože v okamžiku odeslání stránky redakční práce končí. Každý ze zúčastněných nese zodpovědnost za svou část práce, za celek jako takový pak tzv. supervize v podobě vedoucího redakce nebo případně jeho zástupce.

2 PRAVIDLA TYPOGRAFIE A SAZBY VE VZTAHU K TIŠTĚNÉMU PERIODIKU

2.1 Pravidla sazby textu

2.1.1 Hladká sazba

Až do příchodu počítačového DTP (Desktop Publishing) systému v 90. letech 20. století se pro sazbu především novinových titulků používala ruční sazba. Základní úprava novin je dána hlavičkou a členěním textu do sloupců.³⁷ Závěrečná úprava posléze závisí na sazeči.

Hladkou sazbou se má na mysli sazba textu, jenž pochází z jednoho stupně, řezu a druhu písma. Vychází z normy *ON 88 2503*, která popisuje její základní a ustálená pravidla. Hladká sazba má za cíl dosáhnout opticky správného vzhledu a vytvořit tak ucelenou plochu, která odpovídá dobovému estetickému názoru.

2.1.2 Odstavcová sazba

Odstavec lze definovat jako graficky oddělenou část souvislého textu. V současné době vyspělých textových editorů jej považujeme za základ počítačové sazby. Představuje blok textu, který je ukončen „netisknutelným“ znakem – konec odstavce (¶) při stisknutí klávesy Enter. Mačkání této klávesy na konci každé řádky je však neakceptovatelné.

Velmi důležitým a nejviditelnějším parametrem odstavce je jeho zarovnání. Nejčastěji používané je bezpochyby zarovnání „do bloku“, ve kterém jsou všechny řádky stejně dlouhé. Používá se nejvíce v knižní sazbě, u novin a časopisů.

Další variantou je nezarovnaná sazba „na praporek“, která se užívá zejména v odborných časopisech, vědeckých pracích anebo v titulcích novin. Při tomto zarovnání zůstávají mezislovní mezery stejné, levý okraj je zarovnán, ale pravý ponechán volně.

V novinové sazbě se odstavce někdy sázejí také bez odstavcových zarážek. Pokud tento případ nastane, je podmínkou, aby východový řádek svou kratší délkou

³⁷ JEDLIČKA, Jindřich. *Sazba a lámání knih, novin a časopisů*. Praha: SNTL, 1972, s. 63.

dostatečně signalizoval ukončení odstavce.³⁸ Případný proklad mezi odstavci by měl být v odstupu jednoho řádku, aby byl zachován řádkový rejstřík.³⁹

2.1.3 Dělení slov

Většina typografů konstatuje, že nejvhodnějším řešením je sazba, ve které se slova nedělí.⁴⁰ Jelikož však v českém jazyce můžeme nalézt mnoho tříslabičných a víceslabičných slov, dělení slov se nevyhneme. Existuje ale několik pravidel, která by měl každý sazeč dodržovat, zvláště pokud se jedná o novinovou či knižní sazbu.

Dělit můžeme pouze víceslabičná slova na hranici slabik, resp. morfémů. Dělení slov by mělo být v každém periodiku jednotné a sjednocené. Nemělo by tedy např. dojít k dělení slova „sestra“ v jednom případě na se-stra a v druhém na ses-tra.

Mezi další základní pravidla patří zákaz rozdělení zkráceného jména a příjmení nebo zkráceného titulu (např. J. / Horák nebo Ing. / Novotný), čísla a názvu počítaného předmětu (např. 50 / km, 100 / Kč, 90 / %, obr. / 2), data (např. 10. / července), zkratk (např. s. / r. o., a. / s.) a větších čísel (např. 20 / 000).⁴¹ V případě, kdy je nutné číslo a jednotku přece jen rozdělit na dva řádky, je možné napsat jednotku slovy a rozdělit ji poté na hranici slabik.

Není dále vhodné oddělovat jediné písmeno od slova a ponechávat jednoznakové předložky a spojky na konci řádku.⁴² Především u titulků a nadpisů by však neměly být ponechány na konci řádku předložky ani spojky obecně, tedy ani víceznanové. V běžné sazbě platí pravidlo, že by se na konci řádku neměly objevovat jednoznakové předložky – s S, k K, v V, z Z a o O nebo spojky i I, A.⁴³ Co se týče minuskové spojky „a“, Kočička s Blažkem ji na konci řádku tolerují.⁴⁴

V počítačové sazbě se dělí slova pomocí algoritmů. Kočička a Blažek doporučují pro dělení slov nastavit požadavek alespoň 2 písmen na konci řádku a 3 na řádku

³⁸ BLAŽEJ, Bohuslav. *Grafická úprava tiskovin*. Praha: SPN, 1990, s. 93. ISBN 80-042-3201-9.

³⁹ Tamtéž.

⁴⁰ PECINA, Martin. *Knihy a typografie*. Brno: Host, 2011, s. 133. ISBN 978-80-7294-813-0.

⁴¹ KOČIČKA, Pavel, BLAŽEK, Filip. *Praktická typografie*. Brno: Computer Press, 2007, s. 133. ISBN 978-80-7226-385-1.

⁴² PTÁČEK, Michal. Typografické a polygrafické názvosloví. *TypoText* [online]. 2004 [cit. 2018-04-24]. Dostupné z: http://www.tyotext.cz/radce7a_1.html

⁴³ KOČIČKA, Pavel, BLAŽEK, Filip. *Praktická typografie*. Brno: Computer Press, 2007, s. 133. ISBN 978-80-7226-385-1.

⁴⁴ Tamtéž.

následujícím.⁴⁵ Většina sazebních programů podporuje tzv. odstavcovou sazbu, díky čemuž jsou schopny nastavit optimální dělení slov podle úseku jednoho odstavce.⁴⁶ Pecina ve své publikaci *Knihy a typografie* radí, že je nejlepším řešením nastavit nižší frekvenci dělení slov.⁴⁷ Díky tomu lze dosáhnout opticky jednolitého okraje dané sazby a ekonomicky využít plochu pro další text.

2.1.4 Parchanty

Parchanty patří spolu s velikostí odstavcové zarážky a parametry východového řádku mezi 3 základní prvky, které se nastavují u odstavců. Lze je charakterizovat jako neúplné východové řádky odstavce, jež se kvůli špatnému stránkovému zlomu staly prvním či posledním řádkem stránky nebo sloupce.⁴⁸ Parchanty jsou někdy slangově nazývány jako „sirotky“ (poslední řádek odstavce, kterým sloupec či stránka začíná) a „vdovy“ (první řádek odstavce, kterým sloupec či stránka končí).

V novinové sazbě se sirotek stále považuje za hrubou chybu, naproti tomu vdova může být ve výjimečné situaci tolerována. Nejjednodušší způsob odstranění parchantů je pomocí sazebního programu InDesign, který toto řešení přímo nabízí ve své nabídce palety Paragraph (Odstavec). Volné řádky na konci sloupce/stránky je však nutné odstranit lokálním formátováním.

2.2 Pravidla typografie

2.2.1 Spojovník a pomlčka

Spojovník má za úkol jak spojovat složené výrazy, tak naopak označovat dělení slov (pak jde o tzv. rozdělovník). Před a ani za ním se nesmí vyskytovat žádná mezera. Typografové označují spojovník/rozdělovník názvem „divis“.

Pomlčka představuje větší přestávku v řeči a na rozdíl od spojovníku, který je čtvrt nebo jednu třetinu čtverčíku dlouhý, má délku půl čtverčíku nebo jeden čtverčík. Používá se pro oddělení části textu, pro uvození přímé řeči, místo nuly, jako opakovací znaménko a nebo jako nahrazení předložky či spojky. V beletrii a hladké

⁴⁵ KOČIČKA, Pavel, BLAŽEK, Filip. *Praktická typografie*. Brno: Computer Press, 2007, s. 15. ISBN 978-80-7226-385-1.

⁴⁶ PECINA, Martin. *Knihy a typografie*. Brno: Host, 2011, s. 135.

⁴⁷ Tamtéž.

⁴⁸ KOČIČKA, Pavel, BLAŽEK, Filip. *Praktická typografie*. Brno: Computer Press, 2007, s. 12. ISBN 978-80-7226-385-1.

sazbě se používá častěji půlčtverčková pomlčka, zatímco v sazbě akcidenční jí konkuruje čtverčková. Rozdíl mezi nimi je však pouze v grafickém záměru, funkce zůstává stejná. Pomlčka by se nikdy neměla vyskytovat na začátku řádku. Ve většině případů se z obou stran odděluje mezislovní mezerou.

Spojovník se někdy špatně používá u dvou příjmení, mezi kterými se píše mezera (např. Karolína Dvorská Novotná), u cizích nebo historických příjmení však zůstává (např. Antoine Marie Roger de Saint-Exupéry). Velmi často se chybně používá místo spojovníku pomlčka, a to zejména v těsných spojeních u kterých jsou složky v souřadném vztahu. Patří mezi ně především některá složená přídavná jména (např. technicko-ekonomický, žluto-zelený apod.), těsná spojení podstatných jmen (např. překladatel-tlumočník), místní jména a také názvy správních oblastí (např. Frýdek-Místek, Ostrava-město apod.), některá cizí slova (např. ping-pong nebo C-vitamin apod.) a slova končící na spojku -li (např. mohu-li, znáš-li apod.)

Naopak pomlčka naplňuje funkci rozsahu a nahrazuje slova „až, až do, od do, proti nebo dvojice“. Pokud jsou výrazy oddělené pomlčkou jednoslovné, píše se pomlčka bez mezer (např. otevírací doba 9–18 h, dvojice Voskovec–Werich, poměr cena–výkon, v letech 1938–1945, utkání Sparta–Slavia, Mnichov–Paříž apod.). Pokud je však alespoň jeden ze dvou výrazů víceslovný, oddělujeme ho z obou stran mezerou (např. 1. července – 31. srpna apod.).

Velmi běžně se také objevuje chyba ve psaní finanční částky. Pokud použijeme pomlčku, měnová jednotka se poté napíše před danou částku oddělena mezerou (např. maslo stojí Kč 55,-).

2.2.2 Interpunkční znaménka

Čárka

Ve většině případů se čárka sází za poslední písmeno slova nebo interpunkční znaménko bez mezery a následuje za ní mezislovní mezera. Veškerá pravidla pro správné psaní čárek jsou popsána v *Pravidlech pravopisu*.

Chybně se čárka často vynechává u označení právnických osob a jejich zkratk (např. s. r. o., a. s., o. p. s. apod.), která se považují za přístavková spojení, a proto se z obou stran oddělují čárkou. Mezi titulem a následujícím jménem se čárka správně

nepíše (např. Ing. Jan Korytář, MUDr. Jaroslav Jilemnický atd.), jelikož se jedná o těsné spojení. Titul za jménem je ovšem přístavkem (Jan Novák, Ph.D.).

Dvojtečka

Dvojtečka se stejně tak jako čárka sází k předchozímu písmenu a má za úkol uvozovat další část věty. Používá se např. pro uvození přímé řeči, uvození výčtu, pro označení matematického znaménka dělení anebo pro vyjádření času či skóre zápasu.

Pokud chceme vyjádřit poměr, dělení nebo zápis měřítka, oddělujeme vždy výraz z obou stran mezerou (např. $12 : 4 = 3$, poměr hlasů $4 : 3$ atd.). Naopak pro vyznačení času nebo skóre mezeru nepíšeme žádnou (např. 22:15 hodin, Sparta porazila Slavii 2:1 atd.).

Výpustka

Výpustka se používá pro naznačení pomlky ve větě nebo pro vynechání určité části textu. Rozlišuje se na elipsu neboli výpustku, která se značí pomocí kulatých či hranatých závorek a odděluje se z obou stran mezerou, případně je trojtečka samotná bez závorek oddělena mezerami z obou stran. Jedná se o samostatný znak a tři tečky oddělené tenkou mezerou se používají pouze v případě, pokud daný font výpustku neobsahuje.

U výpustky se běžně objevuje chyba při psaní citace, před kterou se správně píše mezera, ale za ní již nikoliv (např. ... začátek a konec citace...). Co se týče samotné citace, musí být v rámci celého textu jednotně značená (tzn. třeba celá v kurzívě).

Závorky

Závorky se sázejí bez mezer a dávají se do nich výrazy nebo věty, jež jsou do dané výpovědi vloženy volně. Nejčastěji používané bývají kulaté závorky, existují však další druhy, které se užívají pouze ve speciálních případech – `[]`; `{}`; `<>`; `//`.

V případě, kdy chceme vložit do závorek ještě jeden výraz v závorkách, musíme použít odlišný typ závorek (např. Jakub šel na poštu (kde pracoval Adam [jeho bratr]) a požádal o posláním dopisu.).

Uvozovky

Uvozovky se používají pro označení přímé řeči, doslovných citátů, cizích nebo nespisovných výrazů nebo např. k výkladu významu slov. Klasické české uvozovky („“) se dle tvaru nazývají 99 66. Objevuje se ovšem velmi častá chyba, kdy se místo správného znaku používá znak označující míru palce či časový údaj ve vteřinách – ". V situaci, kdy se objeví více uvozovek v jednom výrazu, je nutno použít odlišný typ (jedná se např. o citát v přímé řeči). Někteří typografové doporučují kvůli jejich estetičnosti používat francouzské uvozovky («») a to i z toho důvodu, že oproti jednoduchým uvozovkám (,) zabrání slévání s klasickými uvozovkami.

Odsuvník (apostrof)

Apostrof se k danému výrazu sází bez mezer a nejčastěji se používá jako vypuštění hlásky na konci slova. Často se zaměňuje za českou uvozovku (') nebo čárku ('), jedná se však o speciální znak – '. Odsuvník lze také nalézt v cizích slovech. Někdy se používá jako nahrazení prvních 2 číslic letopočtu (např. v zimě '68), v jiných než administrativních textech se však takový výraz považuje za chybu.

Matematické výrazy a čísla

Mezi nejčastěji chybované matematické výrazy patří znak pro „krát“ ($\times$), jenž se běžně zaměňuje s písmenem „x“ nebo také hvězdičkou „*“. V případě, kdy je tento znak použit v jednom složeném slově, které obsahuje číslo, píše se dohromady a bez mezer (např. $10\times$). Další využití tohoto znaku najdeme u vyjádření míry či rozměru, kde se naopak píše s mezerami na obou stranách (např. 10×5 cm).

Pravidla pro psaní čísel

Čísla jsou pro komunikaci velmi důležitým dorozumívacím prostředkem. Rozlišujeme dva druhy čísel – arabská a římská. Existuje mnoho pravidel pro správné psaní čísel a zároveň také mnoho chyb, které se v textech běžně objevují. Je nutné zde zmínit alespoň ty, které se vyskytují nejčastěji:

- Žádná věta nesmí nikdy začínat číslicí. V případě, že je nutné větu začít číselným údajem, vypíše se slovy.
- Spojení slova a číslic se píše bez mezery (např. 100krát).

- Pokud má jednotka význam podstatného jména (např. 10 kg jablek – 10 kilo jablek), mezi číslem a jednotkou se vždy píše mezera. Pokud se ovšem jedná o přídavné jméno (např. 5% roztok – pětiprocentní roztok), píše se vždy naopak bez mezery.
- Vícemístná čísla se zpravidla oddělují po třech číslicích v obou směrech od desetinné čárky (např. Hodnota bytu činí 3 810 000 Kč.).

3 CHARAKTERISTIKA VÝCHOZÍHO VZORKU

Má bakalářská práce se zaměřuje na vybrané české deníky, které vycházejí v tištěné podobě. Do zkoumaného vzorku jsem zahrнула deníky, které se považují spíše za seriózní periodikum (*Hospodářské noviny*, *Lidové noviny*, *Mladá fronta Dnes*, *Právo*, *Olomoucký deník*), ty, které se obecně považují za bulvární (*Blesk* a *Aha!*), dále pak bezplatný deník (*Metro*) a úzce profilovaný (*Sport*).

Jednotlivé deníky se liší v mnoha dalších faktorech. Můžeme zmínit např. odlišnost z hlediska formy a grafické úpravy, odlišnost jejich obsahového zaměření, cílové skupiny čtenářů, jejich dosahu distribuce – noviny lokální, regionální (např. *Deník*) a celostátní (např. *Lidové noviny*, *Blesk* nebo *Právo*) – a také z hlediska jejich politické orientace (např. *Mladá fronta Dnes* a *Lidové noviny* se přiklání k politické orientaci napravo od středu, *Hospodářské noviny* k pravici a *Právo* zase k levici).

Co se týče čtenosti výše zmíněných deníků, dle průzkumu⁴⁹, který zveřejnil český zpravodajský web *MediaGuru.cz* na svých stránkách v únoru tohoto roku, představovala za druhé pololetí roku 2017 dohromady 7,84 milionu osob ve věku 12–79 let, což reprezentuje celkem 89 % obyvatel České republiky. Na první pozici nejčtenějších deníků se umístil *Blesk* (viz tabulka č. 1), který měl průměrnou čtenost 947 tisíc čtenářů, a zaznamenal tak téměř nepatrný pokles oproti 2. a 3. čtvrtletí roku 2017. Nejvíce si pohoršily deníky *Sport*, *Právo* a *Olomoucký deník* se 17,2% poklesem čtenosti. Naopak největší úspěch zaznamenaly *Hospodářské noviny* a *Metro*.

V následující části bych ráda představila jednotlivé deníky, stručně nastínila jejich historii a uvedla jejich vlastníky a nejvýznamnější osobnosti, které jsou s nimi spojené.

Hospodářské noviny

Hospodářské noviny spadají pod nakladatelství Economia, které v současnosti vlastní podnikatel a investor Zdeněk Bakala. Poprvé se objevily na české mediální scéně 21. května v roce 1990. *Hospodářské noviny* vycházejí pětikrát týdně pod

⁴⁹ MediaGuru: *Nejčtenější je Blesk, za rok si polepsily deníky zdarma*. [online]. [cit. 2019-03-04]. Dostupné z: <https://www.mediaguru.cz/clanky/2018/02/nejctenejsi-je-blesk-za-rok-si-polepsily-deniky-zdarma/>. Median. Stem/Mark.

šéfredaktorem Martinem Jašminským, který se jím stal 1. prosince 2014. Přispívají do něj novináři jako Miloš Čermák, Julie Hrstková nebo Petr Honzejek.

Se zaměřením na ekonomiku a politiku deník nabízí mapování současné hospodářské situace na našem území, politické a společenské dění, a kromě toho také běžné zpravodajství, publicistické články a pravidelné denní rubriky, jako jsou např. *Kultura* nebo *Podniky a trhy*. Zároveň deník vydává tři pravidelné přílohy – *Ego!*, jenž vychází každý pátek, *Proč ne?!* a *Podnikání*, které vychází jednou měsíčně.

Co se týče re-designu *Hospodářských novin*, v květnu roku 2009 došlo k nové obsahové i grafické úpravě, která přinesla modernější vzhled, zpřehledněný obsah, jasnější barvu logotypu a výraznější titulky článků. Změna také přinesla nový font písma Sansa a další grafické prvky, které zvýšily jeho atraktivitu pro čtenáře. Na re-designu se podílela společnost Cases i Associats z Barcelony.⁵⁰

Lidové noviny

Druhý deník, kterým jsem se zabývala, jsou *Lidové noviny*, které v roce 2013 koupil koncern Agrofert, jehož vlastníkem je podnikatel a politik Andrej Babiš. Počátky *Lidových novin* sahají až do roku 1893, kdy je oficiálně založil politik a novinář Adolf Stránský. Jelikož vycházely i během 2. světové války, musely až do roku 1948 změnit svůj název na *Svobodné noviny*. Jejich vydávání bylo nakonec od roku 1958 do roku 1987 zastaveno, od roku 1987 vycházely ilegálně a legálně začaly vycházet až v roce 1990 jako deník.

Zpočátku se noviny věnovaly zejména kultuře a zahraniční politice a přispívali do nich známé osobnosti jako např. bratři Čapkové, Rudolf Těsnohlídek, Jan Drda nebo i tehdejší prezident Tomáš Garrigue Masaryk. Po roce 1987 přispívala do *Lidových novin* skupina disidentů jako Jiří Dienstbier, Jiří Ruml nebo Ladislav Hejdánek. Současným redaktorem se stal v roce 2003 István Léko, který je zároveň zakladatelem a šéfredaktorem informačního webu *Česká pozice*.

Deník nabízí každý den jinou přílohu, konkrétně se jedná o přílohy *Index*, *Akademie*, *Esprit*, *Ekonomika*, *Medicína a věda*, *Právo a justice*, *Pátek*, *Orientace*, *Česká pozice*

⁵⁰ Font: *Nová tvář Hospodářských novin*. [online]. [cit. 2019-04-08]. Dostupné z: <https://www.font.cz/design/nova-tvar-hospodarskych-novin.html/>.

a *Relax*. Názvy a počet příloh *Lidových novin* se do roku 2005 měnily mnohokrát, od dubna tohoto roku vychází ve zcela nové grafické i obsahové podobě, která měla za cíl noviny odlišit a zatraktivnit pro stávající i nové potenciální čtenáře. Na novém designu se podílela grafička Katja Hösli. Jedná se zejména o změnu velikosti mezer v logotypu a zvýšil se též počet článků na titulní straně.

Mladá fronta DNES

Stejně jako *Lidové noviny*, tak i *Mladou frontu DNES* koupil Andrej Babiš pod svým koncernem Agrofert v roce 2013, kvůli čemuž hned den poté podal rezignaci tehdejší šéfredaktor Robert Čásenský⁵¹, kterého vystřídala Sabina Slonková. O necelý rok později rezignovala také a nahradil ji současný šéfredaktor *Mladé fronty DNES* Jaroslav Plesl. *Mladá fronta DNES* vyšla poprvé 1. září roku 1990, kdy zvolila podobný název listu *Mladá fronta* a zároveň převzala její redaktory i čtenářskou základnu, avšak z hlediska právního se jedná o úplně jiný deník. Mezi šéfredaktory patřil např. Libor Ševčík nebo Karel Hvízd'ala. Komentátory *Mladé Fronty DNES* byli v minulosti Martin Komárek nebo Teodor Marjanovič, v současnosti je jím Miroslav Korecký.

Deník obsahuje vždy regionální přílohu příslušného kraje a nabízí různé zpravodajské i publicistické články a celkem šest rubrik – *Z domova*, *Ze světa*, *Ekonomika*, *Kultura*, *Názory* a *Sport*, které podávají zprávy o aktuálním dění v Česku i ve světě, o aktuálních kurzech měn, pozvánky na kulturní události, informace o sportu a názory čtenářů. Každý den také vycházejí různé přílohy – *Ona DNES*, *Auto DNES*, *Doma DNES*, *Magazín DNES + TV*, *Rodina DNES* a *Víkend DNES*. Pod stejnou společností MAFRA, která *Mladou frontu DNES* provozuje, spadá také internetová verze deníku na webové stránce *iDNES.cz*.

V roce 2014 změnil svou podobu také deník *Mladá Fronta DNES*. Na re-designu se podílelo vydavatelství Studio Marvil, které přineslo zcela moderní vzhled, čitelnější písmo a přehlednější uspořádání stránky. Další změnou byl nový font písma Público, pro který se stal inspirací španělský deník se stejným názvem.

⁵¹ MEDIA, News. Šéfredaktor MF Dnes Robert Čásenský ve funkci končí. *Mediář* [online]. [cit. 2018-03-26]. Dostupné z: <https://www.mediar.cz/sefredaktor-mf-dnes-robert-casensky-ve-funkci-konci/>

Právo

Mezi další deníky se řadí *Právo*, které začal 1. ledna 1991 vydávat Zdeněk Porybný jako soukromý vydavatel pod vydavatelstvím Borgis. Původní název *Rudé právo* si deník ponechal až do roku 1995, kdy ho vydavatel přejmenoval na deník *Právo*. V souladu se svou komunistickou minulostí se dodnes profiluje jako levicově orientované. Do *Práva* ovšem přispívali i signatáři Charty 77, kteří se chtěli vymezit vůči předlistopadové éře – Petr Uhl, Pavel Dostál, Jiří Hanák a další. Současným šéfredaktorem je Zdeněk Porybný, který se řadí mezi nejdéle úřadující šéfredaktory ze všech tištěných médií po roce 1989.

Právo obsahuje celkem čtyři přílohy – úterní *Styl pro ženy*, středeční *Dům a bydlení*, páteční *Víkend* a sobotní *Magazín + TV*. Spolu se serverem *Seznam.cz* se podílí na internetovém zpravodajském portálu *Novinky.cz*, jenž je jedním z nejnavštěvovanějších v České republice.

Deník

Jako páté periodikum jsem zvolila *Deník*, který vydává Vltava Labe Media, a. s., patřící k největším vydavatelským domům v naší republice. Jedná se o regionální periodikum, které se skládá ze 71 deníků a 24 týdeníků. V roce 2006 byly všechny názvy sjednoceny pod brand *Deník* a název je nyní vždy označen přídatným jménem v závislosti na daném regionu (např. *Olomoucký deník*). Obsahuje zpravodajství ze světa, republiky, kraje a regionu, která je možné najít také na jeho internetové verzi – *Denik.cz*.

Blesk

Blesk se jako další deník v pořadí řadí k nejčtenějším a zároveň od roku 2002 nejprodávanějším periodikům v České republice. Bývá označován za bulvární. Pod mediálním domem Czech News Center, a. s., (zkráceně CNC) vyšel poprvé 13. dubna roku 1992. Prvotní podoba měla 8 stránek a prodávala se za 2 Kč. Oproti jiným novým titulům, které začaly vycházet na počátku 90. let a vydržely jen několik let, si *Blesk* rychle našel věrné čtenáře a vybudoval pevné místo na trhu.

V současnosti funguje pod šéfredaktorem Radkem Lainem, který v *Blesku* začal pracovat již v 90. letech. V roce 2005 přešel do konkurenčního deníku *Aha!*, který se

později v roce 2013 sloučil s vydavatelstvím *Blesku*, a v květnu téhož roku vystřídal tehdejšího šéfredaktora Pavla Šafra.

Blesk se zaměřuje především na aktuální zpravodajství, senzace a zajímavosti ze světa a z České republiky a také na různá servisní témata, jako je cestování nebo témata pro ženy. Stejně jako ostatní deníky má i *Blesk* svůj internetový portál – *Blesk.cz*, jenž patří k jednomu z největších zpravodajských webů v České republice. *Blesk* také nabízí různé přílohy, jako je např. *Nedělní blesk*, týdeník *Blesk pro ženy*, čtrnáctideník *Nedělní Blesk Křížovky* nebo měsíčníky *Blesk zdraví* nebo *Blesk Vaše recepty*. Kromě již zmíněných příloh se deník věnuje také komerčním aktivitám – BLESKmobil (virtuální mobilní operátor), BLESK energie (dodavatel elektřiny a plynu) a BLESK peněženka (předplacená mobilní SIM karta).

Aha!

Periodikum *Aha!*, spadající stejně jako *Blesk* pod mediální dům Czech News Center, a. s., a řadící se stejně jako *Blesk* spíše k bulvárním českým deníkům, vyšel poprvé v roce 2004. Mezi lety 2004–2007 vydávala *Aha!* firma Ebika a od roku 2007 jej vydává Czech News Center, a. s. Nejdříve vycházel jako týdeník, ovšem od 1. března 2006 vychází jako deník. Jelikož se redakce deníků *Aha!* a *Blesk* v roce 2013 sloučily do jedné, šéfredaktorem je také Radek Lain.

Stejně jako *Blesk* se i *Aha!* soustředí zejména na showbyznys, společenská témata, ale i politiku nebo sport. S deníkem vychází také čtvrtěční příloha *Aha! TV* a každou neděli *Nedělní Aha!*.

Metro

Metro je jediný český deník, jenž vychází každý pracovní den zdarma, a kromě České republiky si ho lze pořídit také ve více než 20 zemích Evropy. Deník je ve vlastnictví mediálního domu MAFRA a pod záštitou šéfredaktora Jana Davida. Poprvé vyšel 7. července 1997 a v současnosti patří k jedněm z nejrychleji rostoucích mezinárodních novin světa, které vycházejí ve 23 zemích a více než 100 metropolích. V České republice je deník *Metro* distribuován v Praze a v dalších 50 městech. V roce 2006 byl deník *Metro* zaevidován do Guinnessovy knihy rekordů jako největší mezinárodní deník.

V *Metro* čtenář najde zpravodajství z domova i ze světa, témata dotýkající se financí, kultury a sportu, a také exkluzivní rozhovory se světovými celebritami. Kromě toho nabízí i servisní část, do které spadá např. TV program, inzeráty a nebo horoskop. Stejně jako ostatní deníky má i *Metro* svůj internetový portál *Metro.cz*, jenž nabízí každý den aktuální zpravodajství.

V roce 2010 přišel deník se zcela novým designem, který navrhl španělský designér Al Trivino, který stojí např. za novou podobou anglického periodika *The Times*.⁵² Největší změnu lze spatřit na titulní straně a v odlišném barevném rozlišení každé jednotlivé sekce. Co se týče grafické podoby loga deníku *Metro*, známý český designér Lukáš Veverka říká: „*Mě osobně moc neoslovuje. Rozumím symbolu stylizovaného glóbu (metropolitní deník), ale nahrazení litery „o“ grafickým obrázkem mě v rámci současného pohledu na grafický design nepřijde moc aktuální.*“⁵³

Sport

Posledním deníkem je české sportovní periodikum *Sport*, jehož stoprocentním vlastníkem je od roku 2003 Czech News Center, a. s., a současným šéfredaktorem Lukáš Tomek. Deník *Sport* vyšel poprvé dne 3. ledna 1953 a až do roku 2003 vycházel pod odlišným názvem a jiným vydavatelem jako *Československý sport*. Dříve měl deník podnázev *První soukromý sportovní deník u nás*, v současnosti již žádný nemá.

Sport, jenž je jediným celostátním periodikem zaměřujícím se pouze na sport, vychází ve dvou mutacích – v Čechách a na Moravě. Deník také nabízí dvě pravidelné přílohy – páteční *Sport magazín* a *Nedělní Sport*. Od roku 1999 byl pro čtenáře zpřístupněn internetový portál *iSport.cz*.

V únoru roku 2008 přišel deník *Sport* po více jak 50 letech historie se zcela novou grafickou podobou. Kromě nového loga se změnila také jeho titulní strana, jehož dominantou se podle společnosti Ringier, která deník vydává, stala emotivní fotografie a změn doznal také vnitřek, který byl obohacen o nové rubriky. Největší

⁵² VNOUČEK, Petr. Deník Metro má novou podobu. *Týden* [online]. [cit. 2019-04-10]. Dostupné z: https://www.tyden.cz/rubriky/media/tisk/denik-metro-ma-novou-podobu_153997.html

⁵³ JAROŠEVSKÝ, Filip. Lukáš Veverka: Moje příští práce je pro mě větší ocenění než Český lev. *Metro.cz* [online]. [cit. 2019-03-31]. Dostupné z: https://www.metro.cz/lukas-veverka-moje-pristi-prace-je-pro-me-vetsi-oceneni-nez-cesky-lev-1iq-/spolecnost.aspx?c=A180923_192841_metro-spolecnost_jsk

viditelnou změnou se stalo písmo již zmíněného loga a jeho zjednodušená kresba pro lepší čitelnost – např. u písmene „o“ chybí očko, počáteční písmeno „s“ se zase zeslabilo, takže více vynikne.

4 ANALÝZA DAT

4.1 Uvedení do problematiky

Hlavním cílem mé bakalářské práce je porovnat grafické a typografické zpracování vybraných českých deníků a také poukázat na některé typografické chyby, kterých se mnohdy sazeči dopouštějí. Analýza dat byla provedena na základě kvantitativního výzkumu pomocí excerpční tabulky, jejíž části jsou v následujících kapitolách podrobně rozebrány a vyhodnoceny.

4.2 Metodologické šetření

Do zkoumaného vzorku jsem zařadila celkem 9 českých tištěných deníků, od každého z nich jsem pak excerpovala data z náhodně vybraných 12 čísel tak, aby vždy každé zastupovalo jeden z měsíců roku 2017. Vzorek jsem zařadila do časového období 2017 zejména z důvodu dostupnosti potřebných dat, která jsem získala v Knihovně Univerzity Palackého v Olomouci (Hospodářské noviny, Olomoucký deník, Mladá fronta DNES a Lidové noviny) a v Krajské vědecké knihovně v Liberci (Právo, Metro, Sport, Aha! a Blesk). Dohromady 108 čísel jsem poté podrobila analýze pomocí tabulky, která obsahovala celkem 5 částí.

První z nich směřovala k postižení uзуální novinové praxe v oblasti sazby, zkoumala jsem konkrétně, zda daný deník toleruje výskyt parchantů, jednoznaků na konci řádku, rozdělených čísel a jednotek, dalších nevhodných rozdělení mezi řádky, předložek či spojek na konci řádku v nadpisech a zda toleruje poslední rozdělené slovo na východovém řádku. Dále mě zajímalo, jakým způsobem značí citace a jaké je celkové grafické zpracování a grafické vyznačování perexu. Obecně šlo především o jevy, u nichž bývá pozorována vyšší míra tolerance vůči překračování pravidel typografie a sazby v případě, že jde o sazbu sloupcovou, resp. novinovou.

Kromě výše zmíněného jsem se v další části zabývala nevhodným řešením a zpracováním sazby deníků. Jednalo se konkrétně o nevhodné roztažení titulku na celou šíři sazby nebo sloupce dosažené deformací písma nebo nadměrným rozpalem a o nevhodné úpravy titulků (např. obrys, efekty nebo deformace znaku).

V následující části jsem sledovala samotné typografické chyby a zajímal mě především jejich systematický výskyt. Předpokládala jsem, že zde se projeví

nejmarkantnější rozdíly mezi jednotlivými novinami. Zaměřila jsem se především na chyby, kterých se pracovníci novin dopouštějí nejčastěji a které vidíme téměř každý den kolem sebe. Jednalo se o chybné použití uvozovek, záměnu pomlčky za spojovník a naopak, chybný zápis poměru bez mezer a skóre s mezerami a o znaménko $\times$, které se často zaměňuje za písmeno „x“.

Poslední dvě části excerptu se soustředily na sjednocení uvnitř článku a uvnitř čísla novin. Sledovala jsem, zda se ve stejném článku shoduje zápis použitých jednotek (např. m nebo kg) a uvádí se buď značkou, nebo slovy, a nebo zda se zápis kombinuje. Stejný faktor jsem zkoumala také u číselných zápisů, které byly vyjádřeny buď číslicemi, slovy a nebo kombinací obou dvou. Na závěr výzkumu jsem věnovala pozornost způsobu zvýraznění a jeho sjednocení uvnitř každého čísla.

4.2.1 Uzuálň novínová praxe

Tolerance sirotků

Jak již bylo řečeno v teoretické části, sirotek vznikne tak, že se poslední řádek odstavce nevejde do určitého prostoru na stránce a přelije se do následujícího sloupce. Nejen, že to nepůsobí esteticky, ale zároveň se sirotek považuje za hrubou typografickou chybu. Toho jsou si ovšem všechny zkoumané deníky bez výjimky vědomy, neboť se neobjevil ani jeden případ, u kterého by došlo k výskytu sirotků.

Tolerance vdov

To se nicméně nedá říct o toleranci vdov, k níž došlo kromě *Lidových novin* k výskytům u všech zkoumaných deníků. Na rozdíl od sirotků bývají tolerovány, avšak stále jsou označovány za typografickou chybu a měly by se objevovat pouze zřídka. Kromě *Metra*, u kterého se vdovy vyskytly v 9 z 12 čísel, a *Lidových novin* se vyskytovaly v každém čísle všech deníků. Nejlepších výsledků naopak dosáhly *Lidové noviny*, které vdovy eliminovaly bez výjimky.

Tabulka č. 1: Tolerance vdov

Název deníku	Počet výskytů
<i>Hospodářské noviny</i>	12
<i>Lidové noviny</i>	0
<i>Mladá fronta DNES</i>	12
<i>Právo</i>	12
<i>Olomoucký deník</i>	12
<i>Blesk</i>	12
<i>Aha!</i>	12
<i>Metro</i>	9
<i>Sport</i>	12

Tolerance jednoznaků na konci řádku

Další přestupek, na který jsem se zaměřila, byly jednoznaky na konci řádků, které se považují za hrubou typografickou chybu a neměly by se proto objevit v žádném tištěném periodiku. V praxi se však setkáváme s jejich četným výskytem a není proto překvapením, že se objevily i ve zkoumaných denících. Noviny, které neobsahovaly ani jeden jednoznak, jsou *Hospodářské noviny*, *Lidové noviny*, *Právo* a *Sport*.

Naopak u *Mladé Fronty DNES*, *Olomouckého deníku*, *Blesku* a *Aha!* se jednoznaky objevily ve všech 12 případech. O něco lépe si vedl deník *Metro*, u kterého byly zaznamenány pouze u 5 čísel.

Tabulka č. 2: Tolerance jednoznaků na konci řádku

Název deníku	Počet výskytů
<i>Hospodářské noviny</i>	0
<i>Lidové noviny</i>	0
<i>Mladá fronta DNES</i>	12
<i>Právo</i>	0
<i>Olomoucký deník</i>	12
<i>Blesk</i>	12
<i>Aha!</i>	12
<i>Metro</i>	5
<i>Sport</i>	0

Optimální způsob, jak se zbavit jednoznaků na konci řádku, je vložit za ně tzv. nerozdělitelnou mezeru (nonbreaking space), která se v textu chová jako standardní mezislovní mezera, neumožňuje však v daném místě rozdělit text do řádků.⁵⁴ Nicméně pokud není jiné východisko a nelze se jednoznaku vyhnout, je možné spojky a předložky složené z jednoho písmena na konci řádku ponechat. V uvedených případech jsem však nepozorovala, že by na výskyt jednoznaku v daných denících měla vliv např. zúžená šířka sloupce, obtékání fotografie či jiná extrémní situace. Četnost výskytů tohoto prohřešku je zarážející i s ohledem na to, že lze vkládání nedělitelných mezer za jednoznaky v profesionálních editorech provést zcela automatizovaně, a není tedy nutné spoléhat pouze na pečlivost korektora.

⁵⁴ KOČIČKA, Pavel, BLAŽEK, Filip. *Praktická typografie*. Brno: Computer Press, 2007, s. 18. ISBN 978-80-7226-385-1.

Tolerance iniciály křestního jména na konci řádku

Zkoumání tolerance iniciály křestního jména na konci řádku nemohlo být v zásadě provedeno, neboť se v celém výzkumném vzorku nenašel ani jeden případ, kdy by se křestní jméno a většinou ani příjmení značilo iniciálou. Jednalo se tedy o nulový výskyt ve všech číslech.

Tolerance rozdělených čísel a jednotek

Dalším zkoumaným jevem byla tolerance rozdělených čísel a jednotek. K takovému případu nedošlo ani v jednom z deníků, jednalo se tedy opět o nulový výskyt. *Aha!* sice napsalo chybně číslo a jednotku dohromady bez mezer (126Kč), ale jelikož se jednalo pouze o jediný případ a ve všech ostatních bylo zapsání správné, nelze říct, že se jedná o systematickou chybu, jde spíše jen o překlep. Zároveň se nejedná o porušení zásad dělení textu mezi řádky.

Tolerance dalších nevhodných rozdělení mezi řádky

K nevhodnému rozdělení mezi řádky docházelo u zkoumaného vzorku pouze výjimečně. Konkrétně u deníku *Aha!*, který v několika článcích zvolil nepříliš šťastné rozdělení slov, kdy každá slabika slova byla ponechána na samostatném řádku, jelikož se text „tříštil“ s obrázkem vedle něj (např. u slova „lich-vá-řů“). Sazba textu díky tomu působila až amatérským dojmem, i když stačilo pouze obrázek o něco málo posunout.

Nadpisy – tolerance předložky či spojky na konci řádku

Další úskalí, na které jsem se zaměřila, byly předložky a spojky vyskytující se na konci řádku u nadpisů a titulků. Jediný deník, který tento nešvar netoleroval, byl *Sport*, u kterého jsem nenašla ani jeden výskyt. Pokud se předložky a spojky vyskytovaly, většinou se jednalo o předložky „před, kolem, nad“ a výjimečně o spojku „nebo“. U všech ostatních deníků (viz tabulka č. 3) kromě *Lidových novin* (10/12) a *Práva* (8/12) se spojky nebo předložky na konci nadpisů vyskytly ve všech z 12 případů, a lze tak konstatovat, že je dané deníky tolerují a nechápou je jako zásadní typografickou chybu, které by se měly vyvarovat.

Tabulka č. 3: Tolerance předložky či spojky na konci řádku nadpisů

Název deníku	Počet výskytů
<i>Hospodářské noviny</i>	12
<i>Lidové noviny</i>	10
<i>Mladá fronta DNES</i>	12
<i>Právo</i>	8
<i>Olomoucký deník</i>	12
<i>Blesk</i>	12
<i>Aha!</i>	12
<i>Metro</i>	12
<i>Sport</i>	0

Značení citace

Citace byla u převážné většiny deníků značena stejným způsobem, a to klasickými uvozovkami ⁹⁹⁶⁶ („“). Pouze *Blesk* a *Aha!* vykázaly jisté odchylky, když se u nich objevila kombinace citací s uvozovkami a s citacemi, které byly navíc vyznačeny tučně. Tyto tučně zvýrazněné citace se u zmíněných dvou deníků vyskytovaly v několika různých článcích ve všech číslech bez jakéhokoliv stanoveného uspořádání, určité frekvence nebo ohledu na dané téma. Nejedná se přímo o typografickou chybu, ale o individuální způsob značení citací uvnitř každého deníku, i když by působilo esteticky i opticky lépe, pokud by byly citace sjednocené. Zvýraznění citací přidáním tučného řezu lze považovat i za projev určité bulvarizace realizované v grafické rovině, není proto překvapivé, že se s ním setkáváme právě u *Blesku* a *Aha!*.

Zápis větných titulků s tečkou na konci

Zápis větných titulků s tečkou na konci vykazoval nulový výskyt, ani jeden z 9 deníků nepoužívá tečku na konci nadpisů. Pouze v případech, kdy nadpisy nebo

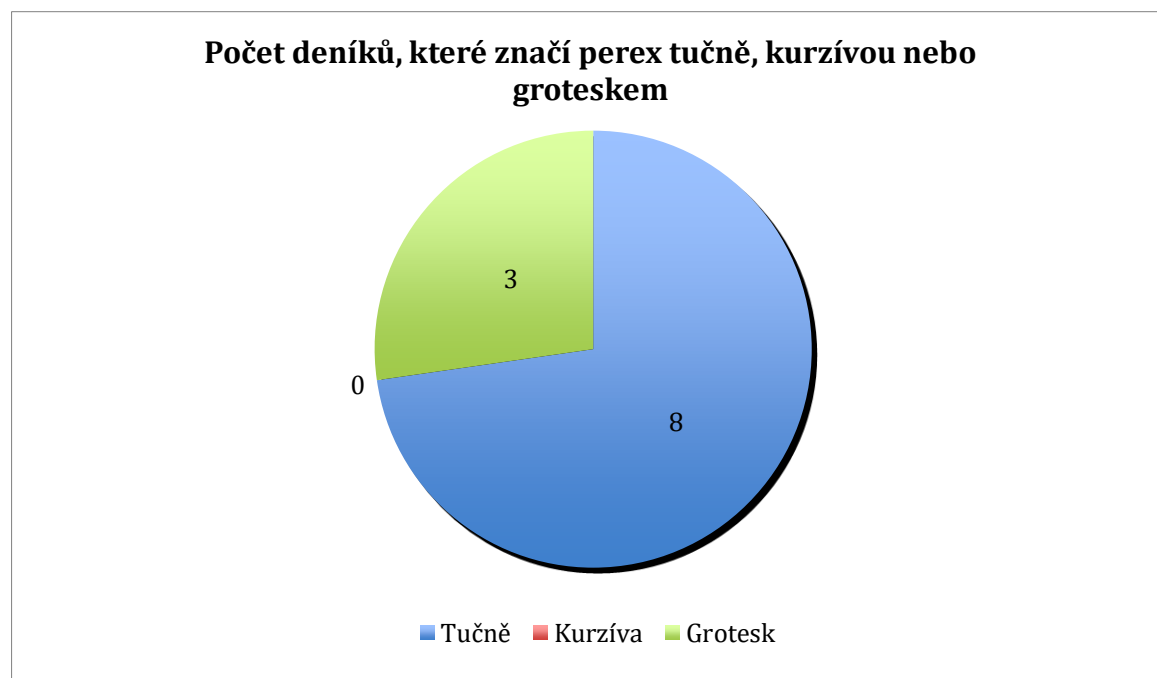
větné titulky obsahovaly více než jednu větu, byla první ukončena tečkou a druhá ponechána bez tečky.

Grafické zpracování perexu

Pod pojmem perex se rozumí úvodní, graficky odlišená část článku, jejímž hlavním cílem je upoutat čtenářovu pozornost a připravit jej na nadcházející text. Jednou z jeho dominantních funkcí je (vedle informativní) také funkce persvazivní neboli přesvědčovací.

Ve svém šetření jsem zkoumala grafické zpracování perexu z hlediska použitých způsobů odlišení od okolního textu. Zajímala mě kombinace řezů písma, případně volba bezpatkové varianty. Dle výsledného grafu (viz graf č. 1) lze konstatovat, že většina deníků z výzkumného vzorku používá pro grafické zpracování perexu tučný řez (konkrétně *Hospodářské noviny*, *Lidové noviny*, *Mladá fronta DNES*, *Olomoucký deník*, *Právo*, *Blesk*, *Aha!* a *Metro*). Na druhém místě se umístil grotesk, kterého využila celkem 3 periodika (*Sport*, *Aha!* a *Blesk*). U *Aha!* a *Blesku* se ještě navíc objevila kombinace grotesku s tučným řezem. Naopak kurzívu nepoužil pro grafické zpracování perexu ani jeden zkoumaný deník.

Graf č. 1: Grafické zpracování perexu

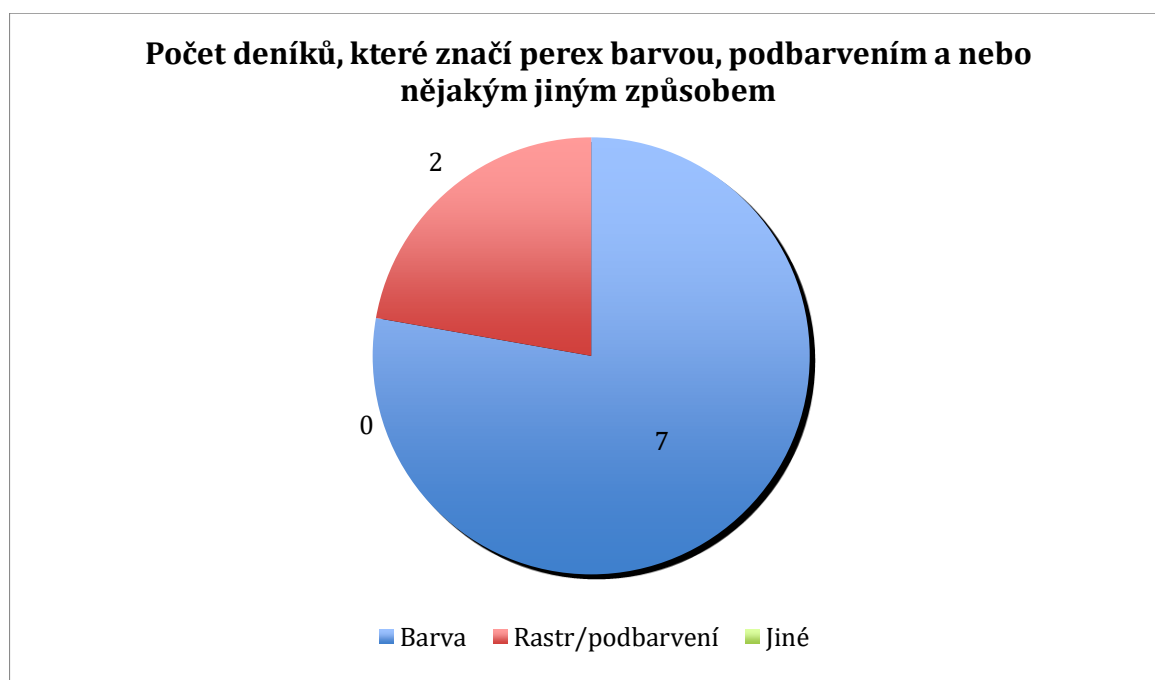

Barevné zpracování perexu

Vedle typografického zpracování perexu mě zajímala i jeho barevnost, tj. především provedení barevným písmem či podložení barevným rastrem. V denících, které se obvykle považují za bulvární, je barevné zpracování mnohem výraznější než u těch, které se snaží prezentovat jako seriózní. Např. perex *Blesku* byl v některých případech orámován nebo byl použit jiný barevný podklad než u textu, který následoval. Deník *Aha!* zase používal často bílé písmo na černém nebo tmavém pozadí.

U ostatních novin se objevil barevný text většinou jen v názvu na titulní straně, zbytek čísla už se držel černé barvy, a to včetně perexů.

Graf č. 2: Barevné zpracování perexu

Tolerance části posledního rozděleného slova na východovém řádku

Co se týče tolerance části posledního rozděleného slova na východovém řádku, byly deníky o mnoho benevolentnější než např. u tolerance jednoznaků na konci řádku. Téměř v každém článku každého čísla se objevil alespoň jeden případ rozděleného slova na konci východového řádku. Můžeme tedy konstatovat, že tento jev globálně toleruje všech 9 zkoumaných periodik a nepovažují ho za závažnou typografickou chybu.

Tabulka č. 4: Tolerance posledního rozděleného slova na východovém řádku

Název deníku	Počet výskytů
<i>Hospodářské noviny</i>	12
<i>Lidové noviny</i>	12
<i>Mladá fronta DNES</i>	12
<i>Právo</i>	12
<i>Olomoucký deník</i>	12
<i>Blesk</i>	12
<i>Aha!</i>	12
<i>Metro</i>	12
<i>Sport</i>	12

4.2.2 Nevhodná řešení

Nevhodné roztažení titulku na celou šíři sazby/sloupce

Nevhodné roztahování titulků na celou šíři sazby či jejich deformování jsem předpokládala především u deníků obecně považovaných za bulvární a tato hypotéza se víceméně potvrdila. Vedle *Blesku* a *Aha!* se ovšem daný nešvar vyskytl také u deníku *Sport*, ne však tak často a v takové míře.

Nejpřirozenější místo pro umístění titulků je běžně nad textem. Nicméně v typografických příručkách nenajdeme žádné pravidlo, které by to direktivně stanovilo, a tudíž mohou být titulky umístěny v jakékoliv kompoziční variantě. Platí však pravidlo, že forma musí být spjata s obsahem textu a působit esteticky jednotně.

Již zmíněné periodikum *Sport* obsahovalo ve většině případů šikmé nadpisy na titulní straně. Uprostřed novin byly nadpisy většinou roztaženy přes celou stranu

a někdy i dokonce dvojstranu, což bylo v některých případech zbytečné a stupeň písma se jevil příliš veliký.

Mnohem větší přestupek oproti estetickým zásadám bylo možné pozorovat u deníku *Aha!*, kde se nadpisy zejména na titulní straně často doslova „tříštily“ o sebe, takže celek mohl na čtenáře působit jako „titulkový chaos“. Podobný případ bylo možné vypořádat i u druhého již zmíněného deníku *Blesk*. Roztažené titulky působily nepřehledně a stupeň písma se lišil s každým nadpisem. Z estetického hlediska lze říct, že nevhodně zpracované novinové titulky někdy dokonce neplní svou funkci, neboť místo orientace v textu přinášejí spíše dezorientaci. Na druhou stranu se může jednat i o záměrně přehnanou, bulvární úpravu, která má čtenáře iritovat, a tím ho zaujmout.

Další nevhodné úpravy titulků

Stejně jako u nevhodného roztažení titulku na celou šíři sazby jsem si předem stanovila hypotézu, že se další nevhodné úpravy titulků objeví u deníků *Aha!* a *Blesk*. Pro tyto dva deníky je typické zakončení titulků vykřičníkem, otazníkem nebo kombinací obojího, aby byla podtržena významnost sdělení a přilákána pozornost recipientů. Kromě toho zde titulky využívají i expresivní výrazy a prvky citové expresivity (např. *Manželství plné nadávek!* nebo *Zavrhl ho dcera?!).* Tímto způsobem se snaží deník provokovat a zaujmout čtenáře jak po jazykové, tak i po grafické stránce.

Velmi důležitý prvek je barva titulků. *Blesk* často kombinuje tři různé typy barevnosti nadpisů – černé, jednobarevné (nejčastěji červené a žluté) a vícebarevné (kombinace červené, žluté/oranžové a bílé). Právě červenou barvu používá záměrně k zvýraznění nějaké skutečnosti, osoby nebo místa, které jsou pro následující článek důležité.

Volba barevnosti u obou zmíněných deníků je záměrně přehnaná. Např. v dubnovém čísle *Blesku* se objevil článek, který obsahoval hned tři nadpisy pod sebou, přičemž každý z nich měl jinou barvu a jeden dokonce i podbarvení, což v kombinaci se sousedním obrázkem a textem pod ním vypadalo neesteticky až kýčovitě.

U *Sportu* jsem stejně tak jako u *Blesku* a *Aha!* zaznamenala několik nevhodně řešených nadpisů. Šlo především o několikabarevné zpracování či samoučelné ohrazení.

4.2.3 Chyby

Chybné uvozovky

V dodržování správné formy uvozovek si deníky vedly vcelku dobře. Až na jednu výjimku u březnového čísla *Olomouckého deníku* se nevyskytla u žádného periodika ani jedna chybná varianta. U *Olomouckého deníku* se jednalo konkrétně o chybnou verzi uvozovek v uvozovkách ve větě: „Říkal mi: 'Plzeň mě zajímá, tam znám Pivárníka...' Propojil jsem je, už se měly řešit finanční záležitosti,“ líčí Zíka.⁵⁵ V tomto případě se nejedná ani o jednoduché uvozovky typu „“ (‘’), které by byly stejně zvoleny špatně ve tvaru „“⁶⁶, ale o dva strojopisné apostrofy, které mají zcela jiné použití. V ostatních číslech se již tato chyba neopakovala, takže ji můžeme považovat za ojedinělou.

Záměna pomlčka/spojovník

Záměnou pomlčky za spojovník a naopak se budeme zabývat nejpodrobněji, jelikož k této chybě docházelo u všech tiskovin nejčastěji. Ve zkoumaném vzorku bylo ze 108 čísel zaznamenáno celkem 87, ve kterých byla pomlčka chybně zaměněna za spojovník či naopak. To znamená, že v cca 81 % případů si české deníky neví rady, kde napsat spojovník a kde pomlčku (konkrétní výsledky viz tabulka č. 5).

⁵⁵ *Olomoucký deník*. 2017, (51), s. 14.

Tabulka č. 5: Záměna pomlčky za spojovník

Název deníku	Počet výskytů
<i>Hospodářské noviny</i>	12
<i>Lidové noviny</i>	12
<i>Mladá fronta DNES</i>	12
<i>Právo</i>	4
<i>Olomoucký deník</i>	4
<i>Blesk</i>	12
<i>Aha!</i>	12
<i>Metro</i>	7
<i>Sport</i>	12

Největší úskalí představoval zápis záporných hodnot stupňů Celsia. Nejvíce chybných výskytů se objevilo v denících *Metro* (-5 °C), *Blesk* (-6 °C), *Lidové noviny* (-19 °C) a u *Mladé Fronty DNES* (-2 °C). *Aha!* ve většině případů značil hodnotu teploty správnou variantou, ale v sekci *Aktuálně* používal chybně spojovník. Periodikum *Právo* zvolilo někdy pro zápis teploty zajímavou formu (-1 st.), která se ovšem na rozdíl od výše uvedených považuje za správnou.

Podobný případ nastal také při zápisu záporných hodnot v procentech (např. u různých slev) a dalších záporných číselných údajů, které byly značeny spojovníkem. Tento jev se týkal především *Práva*, které navíc znaménko pro procento ani neoddělilo mezerou (-35%), stejně tak *Mladé Fronty DNES* (-200%) a *Hospodářských novin* (-3,5 %) v sekci kurzovního lístku.

Další nešvar, který působil mnoha deníkům problémy, bylo užívání pomlčky ve funkci rozsahu. Jednalo se zejména o rozsah času či data, konkrétně u *Olomouckého deníku* (úterý-pátek), *Sportu* (9.-19. února) a *Lidových novin*, které některé časové údaje napsaly navíc špatně s mezerami (2015 - 2016, 20-25 let).

Jediné *Metro* zvolilo správnou formu a psalo časový údaj konstantně s pomlčkou (8.–17. května). *Blesk* ji sice zvolil také, ale přidal kolem ní navíc ještě mezery (1999 – 2001), takže to nelze považovat za správnou variantu. Stejná situace – ovšem pouze v jednom případě – se objevila v *Hospodářských novinách* při zápisu rozmezí procent, považujeme ji tedy také za nesprávnou (40 – 70 %). Jelikož byly u ostatních výskytů uvnitř periodika údaje napsány bez mezer (10–15%), lze chybu považovat za ojedinělou a danou nepozorností korektora.

V jiném případě, konkrétně u deníku *Sport*, jsem zaznamenala chybně zvolený spojovník u sportovního utkání (Kanada-Česko), jež mělo být zapsáno s pomlčkou.

Můžeme konstatovat, že správné psaní pomlčky a spojovníku dělá problém většině deníků a chyby se zde vyskytují systematicky.

Chybný zápis poměru bez mezer

Chybný zápis poměru bez mezer lze těžko hodnotit, jelikož se údaj o poměru objevil pouze v jednom případě. Jedná se konkrétně o *Lidové noviny* a přílohu s matematickými úlohami. Deník si v tomto případě vedl dobře a zápis napsal ve správné formě s mezerami. Naopak *Hospodářské noviny* si v jednom případě poradily sice zcela jiným, ale správným způsobem, a aby nemusely řešit mezery kolem znaménka, napsaly poměr slovy (36 ku 68).

Chybný zápis skóre s mezerami

Oproti poměru se zápis skóre objevoval mnohem frekventovaněji. Téměř v každém čísle všech novin se objevil alespoň jeden článek, jenž oznamoval výsledky různých sportovních utkání nebo byla sportu věnována přímo celá rubrika. V každém z deníků se zápis skóre objevoval ve správné formě, a to bez mezer mezi čísly a znaménkem. Lze tedy konstatovat, že vyjádření skóre značí české deníky bez chyby.

Znaménko x místo ×

Další jev, na který jsem se zaměřila, je častá záměna znaménka pro „krát“. Očekávala jsem, že se této chybě dopustí zejména periodika považovaná za bulvární (*Aha!* a *Blesk*) a ostatní deníky se jí ve většině případů vyvarují. Ve výzkumném vzorku periodik *Právo*, *Sport* a *Metro* se ovšem znaménko „×“ neobjevilo ani jednou, nebylo

tedy možné vyhodnotit, zda by zmíněné noviny zaměnily znaménko za písmeno „x“, či nikoliv.

U ostatních deníků jsem se překvapivě setkala pouze s jednou správnou variantou, a to konkrétně v *Lidových novinách* v příloze matematických úloh. *Hospodářské noviny* (4x), *Mladá fronta DNES* (5 x 8), *Olomoucký deník* (pohon 4x4) a *Blesk* (3x týdně) vykazaly v každém čísle vždy pouze jeden výskyt znaménka pro „krát“, ve všech případech však špatně zapsaný. U deníku *Aha!* se jako u jediných novin objevily pouze dva výskyty (ve dvou číslech), oba však ve špatné variantě (5x týdně, 105 x 68 metrů).

Tabulka č. 6: Záměna znaménka × za x

Název deníku	Počet výskytů
<i>Hospodářské noviny</i>	12
<i>Lidové noviny</i>	0
<i>Mladá fronta DNES</i>	12
<i>Právo</i>	0
<i>Olomoucký deník</i>	12
<i>Blesk</i>	12
<i>Aha!</i>	2
<i>Metro</i>	0
<i>Sport</i>	0

4.2.4 Sjedení uvnitř článku

Slovně/značky

Jako další kategorii jsem zvolila zápis značek a jejich slovních variant uvnitř článku. Předpokládala jsem, že u většiny novin nebude zápis sjeden, jelikož ho dle mého úsudku editoři nepovažují za podstatný, a proto mu nevěnují takovou pozornost. Jak

se v mém výzkumu později ukázalo, v mnoha případech opravdu dělalo sjednocení zkoumaným deníkům značné problémy (viz tabulka č. 7).

Tabulka č. 7: Sjednocené značení slov a značek

Název deníku	Počet výskytů
<i>Hospodářské noviny</i>	10
<i>Lidové noviny</i>	6
<i>Mladá fronta DNES</i>	8
<i>Právo</i>	9
<i>Olomoucký deník</i>	5
<i>Blesk</i>	8
<i>Aha!</i>	10
<i>Metro</i>	12
<i>Sport</i>	12

Nejlépe si vedly noviny *Metro* a *Sport*, u kterých se sice mnohokrát vyskytovaly obě varianty různých značek, vždy však v odlišném článku. Jednalo se nicméně o jediné deníky, které měly všechna novinová čísla vzhledem k zápisu značek sjednocená alespoň uvnitř článku.

Hospodářským novinám a *Aha!* (10 sjednocených čísel) se zase v jednom případě objevilo označení pro vzdálenost v různých variantách (metr vs. m). Podobně jako u ostatních periodik se vyskytla potíž se zápisem finančních částek, jednalo se však ve většině případů o dva různé články, takže se tato odchylka na můj průzkum nevztahovala.

Další v pořadí bylo *Právo* (9) a deníky *Blesk* a *Mladá fronta DNES* se stejným počtem sjednocených čísel (8). Stejně tak jako *Olomoucký deník* měly tyto deníky největší potíž se sjednocením zápisu korun.

Na předposledním místě se umístily *Lidové noviny*, které vykazaly pouze 6 sjednocených čísel z 12. Noviny měly největší problém se značením procent, která v mnoha případech psaly oběma variantami (% vs. procent).

Nejhůře dopadl *Olomoucký deník*, u kterého se objevilo pouze 5 sjednocených čísel. Ve všech ostatních 7 číslech se objevil vždy alespoň jeden článek, ve kterém jsem našla značku psanou v obou variantách. Konkrétně se jednalo o značení finančních částek (Kč vs. korun). Nicméně nejednotné střídání slov a značek nelze považovat za závažnou typografickou chybu.

Číslice/číslovka

Ještě větší potíží však činil novinám zápis čísel vs. číslovek. Vedle záměny pomlčky za spojovník se jednalo jednoznačně o největší výskyt ve zkoumaném vzorku (viz tabulka č. 8). Stejně jako u předchozího bodu však nelze kolísání v zápisu čísel a číslovek pokládat za závažnou typografickou chybu.

Tabulka č. 8: Sjednocené značení čísel a slov

Název deníku	Počet výskytů
<i>Hospodářské noviny</i>	8
<i>Lidové noviny</i>	5
<i>Mladá fronta DNES</i>	12
<i>Právo</i>	6
<i>Olomoucký deník</i>	9
<i>Blesk</i>	4
<i>Aha!</i>	7
<i>Metro</i>	6
<i>Sport</i>	9

Naprosto nejlépe si vedla *Mladá fronta DNES*, která ve zkoumaném vzorku ani v jednom článku slovní zápis s číselným nekombinovala. O něco hůře si vedly *Olomoucký deník se Sportem*, u kterých jsem zpozorovala celkem 3 čísla, která obsahovala nesjednocené zápisy uvnitř článku. V *Deníku* se konkrétně jednalo o označení věku dvou osob (58 let vs. deset let). *Sport* zase pro zajímavost označil ve stejném článku časové období sportovní sezóny dvěma různými způsoby (2014/2015 vs. 2014/15). Jelikož je však zápis napsán pouze číselnou formou, nejedná se o nesjednocení čísel a slov.

Hospodářské noviny si nevěděly rady s finanční částkou v řádu tisíců a uvedly rovnou tři možné varianty v jednom článku (dva tisíce vs. 2 tisíce vs. 1500). Deník *Aha!* napsal kombinaci druhových číslovek (2. typu vs. druhého typu) a stejně tak jako *Olomoucký deník* i kombinaci věku (po padesátce vs. 50 let), kterou však nepovažujeme za chybnou, neboť slovo „padesátka“ nemá číselný ekvivalent.

Na stejném místě se poté umístily *Právo* a *Metro* s celkem 6 sjednocenými čísly. Ve zbylých 4 se v *Právu* objevilo opět nesjednocené označení let (16 let vs. šestnáct let) a v *Metru* číselné údaje zapsané různými způsoby (osm set vs. 309; čtyřicet vs. 62) vždy ve stejném článku.

Lidové noviny si nevedly o mnoho lépe a prokázaly pouze 5 sjednocených čísel, což není ani polovina zkoumaného vzorku. V jejich případě se jednalo opětovně o kombinování slovních a číselných variant (sto vs. 120; sedm tisíc vs. 1200).

Zcela nejhorší výsledky se vyskytly u deníku *Blesk*, který vykázal jen 4 sjednocená čísla. U ostatních se objevil vždy alespoň jeden článek, který obsahoval obě varianty zápisu čísla nebo dokonce jejich různé kombinace (tři stovky vs. 499; 15 tisíc vs. 15 000; sedmadvacáté vs. 23).

ZÁVĚR

Cílem této bakalářské práce bylo ověřit, do jaké míry vybrané tištěné deníky dodržují typografická pravidla a pravidla sazby, a zároveň zjistit, zda existují zásadní rozdíly mezi jednotlivými periodiky ve kvalitě celkové grafické úpravy, zastoupené ve výzkumu několika konkrétními vybranými problémy, jako např. zpracováním titulků. Sledovala jsem rovněž, zda jsou po typografické stránce sjednoceny všechny jednotlivé články uvnitř čísla a také zda je graficky sjednoceno číslo jako celek.

Teoretická část stručně představila pojem typografie a vývoj novinové sazby a uvedla do problematiky typografických pravidel týkajících se především tištěných periodik, které se často v novinách porušují.

V praktické části jsem provedla analýzu vzorku tištěných periodik a následně okomentovala její výsledky. Bylo ovšem nutné předem zohlednit fakt, že většina novin při sázení textu vychází z automatických šablon v lámacích programech, tudíž jsem předpokládala, že dominantní nesrovnalosti budou náležet spíše do oblasti typografie ve smyslu korektního zacházení s jednotlivými znaky, případně do oblasti respektování pravidel řádkové a odstavcové sazby atd. Více než o odhalení chybovosti (která může být navíc zapříčiněna celou řadou faktorů vč. nepozornosti editora), mi šlo o postižení uзуální novinové praxe. Snažila jsem se tedy stanovit, která typografická a grafická řešení jsou v novinové sazbě preferována (např. způsob značení perexu), případně která porušení pravidel jsou tolerována (např. parchanty nebo jednoznaky na konci řádku).

Na začátku jsem si stanovila hypotézu, že deníky obecně považované za bulvární (*Blesk* a *Aha!*) budou mít celkově horší výsledky než ostatní. Tento předpoklad se ve většině případů nakonec potvrdil, ovšem nebylo to vždy pravidlem (např. u zkoumání sjednocení deníku uvnitř článku si nejhůře vedl *Olomoucký deník*).

S ohledem na zjištěná data se potvrdil také předpoklad, že největší úskalí bude představovat správná sazba spojovníku a pomlčky. Záměna spojovníku za pomlčku a naopak se objevila ve všech zkoumaných denících a u 6 z nich dokonce se 100% výskytem ve všech číslech reprezentujících jednotlivé měsíce roku 2017 (konkrétně u *Hospodářských novin*, *Lidových novin*, *Mladé Fronty DNES*, *Blesku*, *Aha!* a *Metra*).

Naopak jako nulová se potvrdila tolerance sirotek ve sloupcové sazbě; je tedy zřejmé, že dané pravidlo je v novinové praxi pocítováno jako silně závazné, a to na rozdíl od tolerance vdov, které se objevily ve většině deníků. Ani jeden chybný výskyt jsem nenalezla u zápisu skóre a poměru, lze tedy prohlásit, že tyto situace v sazbě řeší české deníky bez chyby.

Můžeme konstatovat, že se české deníky ve většině případů závažných typografických chyb nedopouští, pouze minimum chyb se vyskytovalo opakovaně a systematicky, často šlo zjevně o nepozornosti korektorů. Je nicméně nutné, aby sazeči, grafici i editoři ovládali typografická pravidla a pravidla sazby a zároveň byli obeznámeni s typografickými jevy, ve kterých se v tištěných denících nejčastěji chybuje a kterých je se třeba vyvarovat. Jak říká Blažek a Kočíčka: *„Největším kouzelníkem je ten, kdo s pomocí pravidel stvoří něco výjimečného.“*⁵⁶

Co se týče samotné čtenosti a oblíbenosti zkoumaných deníků, nelze říct, že by tyto faktory typografická úroveň nějakým způsobem negativně ovlivňovala. Kvalitu typografie totiž průměrný čtenář náležitě neocení. Nicméně by tato práce mohla přimět k zamyšlení a možná i inspirovat k dalšímu zkoumání v dané oblasti, jelikož na české scéně není této problematice věnována, dle mého názoru, dostatečná pozornost.

O úrovni českých tištěných deníků a jejich možné budoucnosti se vyjádřil novinář Jakub Štos následovně: *„Podoba novin se průběžně mění a vyvíjí, přičemž hodnocení její úrovně je značně subjektivní věc. Za sebe mohu říci, že jsou na trhu tituly, jejichž vizuální podoba mému oku třeba tak úplně neladí, a na druhou stranu listy, které naopak považuji po této stránce za velmi kvalitní a vidím za nimi spoustu pečlivé a poctivé práce. Je také znát velký vliv západních médií, u nichž se často po této stránce česká média inspiroují, což je – alespoň podle mého názoru – dobrá cesta. Celkově si myslím, že na tom nejsme v Česku vůbec špatně, ale vždycky je co vylepšovat.“*⁵⁷

⁵⁶ KOČIČKA, Pavel, BLAŽEK, Filip. *Praktická typografie*. Brno: Computer Press, 2007, s. 2. ISBN 978-80-7226-385-1.

⁵⁷ Viz příloha č. 2: Interview s Jakubem Štosem

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- BANN, David. *Polygrafická příručka*. Přeložil Petr Stříbrný. V Praze: Slovart, 2008, 224 s. ISBN 978-80-7391-029-7.
- BERAN, Vladimír. *Aktualizovaný typografický manuál*. Rev. 6. vyd. Praha: Kafka design, 2012. ISBN 978-80-260-7606-3.
- BHASKARAN, Lakshmi. *Design publikací: vizuální komunikace tištěných médií*. V Praze: Slovart, 2007. ISBN 978-80-7209-993-1.
- BLAŽEJ, Bohuslav. *Grafická úprava tiskovin pro 4. ročník střední průmyslové školy grafické (studijní obor polygrafie)*. Praha: SPN, 1990. Učebnice pro střední školy. ISBN 80-042-3201-9.
- GILL, Eric. *Esej o typografii*. Praha: Rubato, 2014. ISBN 978-80-87705-14-8.
- HAVELKA, Jan. *Počítačová typografie pro každého*. Praha: GRADA Publishing, 1995. ISBN 80-716-9165-8.
- HLAVSA, Oldřich. *Typografická písma latinková*. 2. dopl. a upr. vyd. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1960.
- JEDLIČKA, Jindřich. *Sazba a lámání knih, novin a časopisů*. Praha: SNTL, 1972.
- KOČIČKA, Pavel, BLAŽEK, Filip. *Praktická typografie*. Brno: Computer Press, 2007. ISBN 978-80-7226-385-1.
- KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-698-8.
- KÖPPLOVÁ, Barbara, KÖPPL Ladislav. *Dějiny světové žurnalistiky: Celý svět je v novinách*. Praha: Novinář, 1989. Žurnalistika a komunikace. ISBN 80-707-7216-6.
- MENHART, Oldřich. *Nauka o písmu*. 4. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1954. Učebnice odborných a středních odborných škol.

- NAJBRT, Vladislav. *Redaktor v tiskárně: odborná publikace pro redaktory, výtvarníky, studující, pracovníky v tisku, polygrafii a propagaci*. Praha: Novinář, 1979, s. 85.
- NERONE, John a Kevin BARNHURST. *The form of news: a history*. New York: Guilford Press, 2001, s. 12. ISBN 157-23-0637-8.
- PECINA, Martin. *Knihy a typografie*. 2. vyd., rozš. Brno: Host, 2012, 308 s. ISBN 978-80-7294-813-0.
- PISTORIUS, Vladimír. *Jak se dělá kniha: příručka pro nakladatele*. Praha: Paseka, 2003, 248 s. ISBN 8071855162.
- RYBIČKA, Antonín. *Život a působení Václava Matěje Krameriusa*. Praha: Pospíšil, 1859, s. 11.
- SALTZ, Ina. *Základy typografie: 100 principů pro práci s písmem*. V Praze: Slovart, 2010. ISBN 978-80-7391-404-2.
- SVOBODA, Ludvík. *Encyklopedie antiky*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1973. 741 s.
- ŠÍR, Bohuslav. *Grafická úprava v odborné praxi*. V Praze: České vysoké učení technické, 2014. ISBN 978-80-01-05495-6.
- ŠTORM, František. *Eseje o typografii*. Praha: Společnost pro Revolver Revue, 2008. Revolver Revue. ISBN 978-80-87037-15-7.
- THOMPSON, John B. *Média a modernita: sociální teorie médií*. Praha: Karolinum, 2004. Mediální studia. ISBN 80-246-0652-6.
- VEČEŘA, Pavel. *Úvod do dějin tištěných médií*. Praha: Grada Publishing, 2015. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-4178-9.

SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ

- Font: *Nová tvář Hospodářských novin*. [online]. [cit. 2019-04-08]. Dostupné z: <https://www.font.cz/design/nova-tvar-hospodarskych-novin.html/>.
- TOMAN, Jiří. Jak na písmo, aby se četlo samo? Díl I. *Czech Design* [online]. [cit. 2019-03-29]. Dostupné z: <http://www.czechdesign.cz/temata-a-rubriky/jak-na-pismo-aby-se-cetlo-samo-dil-i>
- MEDIA, News. Šéfredaktor MF Dnes Robert Čásenský ve funkci končí. *Mediář* [online]. [cit. 2018-03-26]. Dostupné z: <https://www.mediar.cz/sefredaktor-mf-dnes-robert-casensky-ve-funkci-konci/>
- MediaGuru: *Nejčtenější je Blesk, za rok si polepšily deníky zdarma*. [online]. [cit. 2019-03-04]. Dostupné z: <https://www.mediaguru.cz/clanky/2018/02/nejctenejsi-je-blesk-za-rok-si-polepsily-deniky-zdarma/>. Median. Stem/Mark.
- PECINA, Martin. Vyšší dívčí: poetika mřížoví aneb Knižní a časopisecký layout. *Typomil* [online]. [cit. 2019-03-26]. Dostupné z: <http://typomil.com/2007/08/vyssi-divci-poetika-mrizovi-layout/>
- PECINA, Martin. Nejhezčejší noviny. *Typomil* [online]. [cit. 2019-03-26]. Dostupné z: <http://typomil.com/2007/02/guardian-nejhezcejsi-noviny/>
- JAROŠEVSKÝ, Filip. Lukáš Veverka: Moje příští práce je pro mě větší ocenění než Český lev. *Metro.cz* [online]. [cit. 2019-03-31]. Dostupné z: https://www.metro.cz/lukas-veverka-moje-pristi-prace-je-pro-me-vetsi-oceneni-nez-cesky-lev-1iq-/spolecnost.aspx?c=A180923_192841_metro-spolecnost_jsk
- VNOUČEK, Petr. Deník Metro má novou podobu. *Týden* [online]. [cit. 2019-04-10]. Dostupné z: https://www.tyden.cz/rubriky/media/tisk/denik-metro-ma-novou-podobu_153997.html
- PTÁČEK, Michal. Typografické a polygrafické názvosloví. *TypoText* [online]. 2004 [cit. 2018-04-24]. Dostupné z: http://www.tygotext.cz/radce7a_1.html

SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

Tabulka č. 1: Tolerance vdov.....	40
Tabulka č. 2: Tolerance jednoznaků na konci řádku	41
Tabulka č. 3: Tolerance předložky či spojky na konci řádku nadpisů.....	43
Tabulka č. 4: Tolerance posledního rozděleného slova na východovém řádku	46
Tabulka č. 5: Záměna pomlčky za spojovník	49
Tabulka č. 6: Záměna znaménka × za x	51
Tabulka č. 7: Sjednocené značení slov a značek.....	52
Tabulka č. 8: Sjednocené značení čísel a slov.....	53
Graf č. 1: Grafické zpracování perexu	44
Graf č. 2: Barevné zpracování perexu	45

ANOTACE

Jméno autora: **Monika Čížková**

Název fakulty: **Filozofická fakulta Univerzity Palackého**

Název katedry: **Katedra bohemistiky**

Název diplomové bakalářské práce: **Typografická úroveň vybraných tištěných deníků**

Vedoucí práce: **Mgr. Lenka Pořízková, Ph.D.**

Počet znaků: **107 206**

Počet příloh: **2**

Počet titulů použité literatury: **23**

Klíčová slova: **typografie, pravidla, deník, noviny, úzus, sazba**

Cílem bakalářské práce je komparace typografické úrovně devíti vybraných českých tištěných deníků. Práce je rozdělena do dvou částí, teoretické, která se zabývá typografickými pravidly a praktické, která hodnotí úzus a porovnává grafické zpracování vybraných českých deníků a také poukazuje na některé typografické chyby, kterých se mnohdy sazeči dopouštějí. V závěru své práce následně zhodnotím a zformuluji výsledky.

RESUMÉ

The aim of this Bachelor's thesis is to find out to what extent the selected printed dailies adhere to typographical and typesetting rules and whether these periodicals vary as far as the overall quality of their graphic design represented in this research by several features, such as the headline style, is concerned. The author of the thesis also examines whether all articles within the issues of the given periodicals were typographically unified and whether the numbers as a whole were graphically unified.

The theoretical part briefly outlined the concept of typography and the development of the newspaper typesetting, and listed the typographical rules that are often violated in newspapers. The practical part presents the analysis of the selected printed periodicals and comments on its results. For the analysis it was necessary to take into account the fact that most of the newspapers use automatic templates in typesetting programs. Many typographical errors, therefore, were caused by them. That is also why the author of the thesis focused mainly on comparing and summarizing the usual newspaper practice, which included phenomena such as widows and orphans tolerance, or marking the lead paragraph.

Before the analysis, there was the preliminary hypothesis that the periodicals generally considered to be tabloids (*Blesk* or *Aha!*) would have worse results than others. This assumption was finally proved in most of the cases, but it was not always the rule (e.g., *Olomoucký deník* was the worst one as for the unification of all articles within the issue). With regard to the analyzed material, the assumption that the biggest problem would be the correct typing of the dash and hyphen was proved. The substitution of the hyphen for the dash and vice versa appeared in all the examined periodicals, and in six of them even with 100 % occurrence in all issues of 2017 (namely, *Hospodářské noviny*, *Lidové noviny*, *Mladá fronta DNES*, *Blesk*, *Aha!* and *Metro*).

In conclusion, it could be said that Czech dailies, in most of the cases, do not contain serious typographical errors. It is only a small amount of errors that appear repeatedly and systematically. Usually, these are made by obvious thoughtlessness of proofreaders. It seems that the popularity of the periodicals remain unaffected by

these errors. This is caused, above all, by the fact that the average reader does not properly appreciate the quality of typography.

PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Ukázka excerpční tabulky

Uzuální novinová praxe	ANO/ 1	NE/ 2	JINÉ/ 3
Tolerance sirotků			
Tolerance vdov			
Tolerance jednoznaků na konci řádku			
Tolerance iniciály křestního jména na konci řádku			
Tolerance rozdělených čísel a jednotek (2 kg, 3 cm)			
Tolerance dalších nevhodných rozdělení mezi řádky			
Nadpisy – tolerance předložky či spojky na konci řádku			
Značení citace (1= kurzíva; 2 = uvozovky; 3 = kurzíva + uvozovky)			
Zápis větných titulků s tečkou na konci			
Grafické zpracování perexu: (1 = tučně; 2 = kurzíva; 3 = grotesk)			
Barevné zvýraznění perexu: (1 = barva; 2 = rastr; 3 = jiné)			
Tolerance posledního 1 rozděleného slova na východovém řádku			
Nevhodná řešení			
Nevhodné roztažení titulku na celou šířku sazby/sloupce			
Další nevhodné úpravy titulků			
Chyby	ANO	NE	JINÉ
Chybné uvozovky			
Záměna pomlčka/spojovník			
Chybný zápis poměru bez mezer			
Chybný zápis skóre s mezerami			
Znaménko x místo ×			
Sjednocení uvnitř článku	ANO	NE	JINÉ
Slovně/značky (m, kg ...)			
Číslice/číslovka			

Příloha č. 2: Interview s Jakubem Štosem

Jak dlouho pracujete v Mladé frontě DNES?

„Do MF DNES jsem nastoupil začátkem roku 2003.“

Jaká je Vaše úloha v redakci?

„Mám na starosti chod celé regionální redakce, ale především řídím tým, který má na starosti tvorbu zpravodajství z Olomouckého kraje pro MF DNES, iDNES.cz, vytváří týdeník 5plus2 nebo speciální projekty jako například magazín Náš kraj.“

Jak vypadá Váš běžný pracovní den?

„Takový den začíná ranní redakční poradou, kde s kolegy probíráme možná témata, rozdělujeme úkoly a určujeme jim priority, čímž vzniká první verze dramaturgické skladby aktuálního vydání. Ta se samozřejmě většinou v průběhu dne mění, někdy opakovaně, v návaznosti na aktuální dění. Je prostě dobré mít od začátku nějaký plán, abychom měli do večerní uzávěrky co měnit. Během dne s redaktory průběžně probíráme, jak se práce na jejich tématech vyvíjí, rozhodujeme, jakým směrem se článek bude vyvíjet a co je případně ještě nutné doplnit. S editory pak řešíme skladbu jednotlivých stran, aby byly noviny zajímavé a pestré obsahově i graficky, a nakonec ladíme finální podobu článků na stránkách, pracujeme s titulky, konečnými verzemi textů a fotkami. Průběžně také s webeditory zase obsah internetového zpravodajství a odpoledne a večer chystáme předběžné plány a skladbu novin na následující den.“

Zaznamenal jste za dobu svého působení nějakou změnu ve zpracování a struktuře novin?

„Změn byla za těch více než dvacet let celá řada. Když si vezmeme jen ty nejzásadnější, tak to byl například přechod z černobílého na barevný tisk, o kterém jsme si v té době mysleli, že nic většího už noviny nemůže potkat. V čemž - jak se brzy ukázalo - jsme se nemohli mýlit více, protože to bylo ještě nic ve srovnání s rozmachem internetu a následně webového zpravodajství. A to jsme před sebou měli ještě stále mladou éru

chytrých mobilních telefonů s nepřetržitým tokem dat a informací ke čtenářům. Právě tento rychlý a dramatický nástup online obsahu začal postupně měnit i obsah klasických novin. Jsem přesvědčený, že papírové noviny i v konkurenci internetových informačních zdrojů stále mají budoucnost, ale musí se přizpůsobit a také je přizpůsobujeme. Už samozřejmě nevystačíte s běžným zpravodajstvím o tom, co se stalo včera. Protože to už většinou všichni včera četli v notebooku nebo v mobilu. Papírové noviny musí umět tyto události zasadit do souvislostí, analyzovat, přinést nové pohledy a způsoby zpracování. Na papírových stránkách mají více než dříve prostor velké rozhovory, reportáže a další publicistika, analýzy - prostě obsah, který si člověk v mobilu cestou tramvají většinou nepřečte. A samozřejmě investigace, která je - nebo by alespoň měla být - jedním z pilířů novinářské práce.“

Jaké největší technologické změny podle Vás přinesla digitalizace?

„Vše je rychlejší a také variabilnější. Příkladem je třeba práce s fotografií. Moderní redakční systémy umožní během chvíle vyzkoušet a vybrat si na stránce třeba z deseti fotografií, které fotograf může nahrávat klidně přímo z terénu z foťáku přes notebook přímo do systému. Dřív je musel přivést do fotolabu, vyvolávat z filmu, teprve poté převádět do počítače. Už na tomto srovnání je znát, jaký skok digitalizace přinesla a to je jen jedna z mnoha oblastí.“

Jak vypadá současná praxe přípravy novin? Respektive co vše je zapotřebí před samotným tiskem?

„Pokud myslíte technickou stránku věci, tak snad tako: Z pohledu redakční práce je samozřejmě potřeba vyrobit v elektronické podobě stránku s texty, fotografiemi, grafikami, která po všech úpravách a korekturách odchází do tiskárny. Co se týká následného technického a technologického procesu, tak v tomto směru by Vám proces musel osvětlit někdo z kolegů v tiskárnách, protože v okamžiku odeslání stránky redakční práce končí.“

Kdo je odpovědný za sazbu, za typografickou stránku novin a kdo za korekci textu a jak tato úprava probíhá?

„To je několik poněkud rozdílných věcí, z nichž ne všechny mají něco společného s redakční prací. Například sazba je plně v kompetenci kolegů v tiskárnách, k jejich práci Vám toho mnoho říct nemohu. Typografické standardy a pravidla jsou nastavené v rámci pravidelných úprav layoutů a grafických šablon, což jsou oblasti, o které se starají zkušení layoutéři, a redakce s nimi ‚pouze‘ pracuje. Určité drobné úpravy samozřejmě děláme podle potřeby i při každodenní práci na stránkách, ale základní pravidla jsou společná, aby byl zachován jednotný styl napříč celými novinami. Korektury textů jsou pak zcela odlišná kapitola, při které v závěru každého dne před odesláním stránky do tiskárny pročtou korektoři každý jednotlivý článek a opraví případné gramatické chyby a překlepy.“

Kdo všechno se podílí a za co má kdo zodpovědnost?

„Shánění informací a psaní textů je prací redaktorů, fotky dodávají fotografové. Skladbu a vizuální stránku novin mají na starosti editoři, u složitějších úprav jako jsou grafiky, ořezy a vykrývání fotografií využíváme služeb našich nadaných grafiků. Zodpovědnost za svoji část má samozřejmě každý ze zúčastněných a za celek pak – v rámci něčeho, co můžeme nazvat třeba takovým ošklivým slovem supervize – je zodpovědnost v rukou vedoucího případně jeho zástupce redakce.“

Čím je práce editora či sazeče limitována?

„Jak jsem již zmínil výše, práce sazeče spadá do procesu, který se odehrává v tiskárnách, a v redakci s ní vůbec nepřijdeme do kontaktu. Co se týká editorů, jsou limitováni snad pouze vlastní šikovností a kreativitou.“

Jak se dříve hlídaly a kontrolovaly typografické a pravopisné chyby a jak to probíhá dnes? Absolvují členi redakce nějaké školení ohledně typografických pravidel?

„V tomto směru se mnoho nemění. Pravopisné chyby vždy hledaly a opravovaly týmy korektorů a je to tak stále. S layouty pak na stránkách pracují editoři a na dodržování nastavených pravidel dohlíží vedoucí redakcí a po technické stránce týmy

layoutérů.“

Co si myslíte o současné typografické úrovni českých tištěných deníků? Myslíte, že se jejich úroveň posunula dopředu nebo je stále co vylepšovat?

„Na tuto otázku asi neexistuje jednoznačná odpověď. Podoba novin se průběžně mění a vyvíjí, přičemž hodnocení její úrovně je značně subjektivní věc. Za sebe mohu říci, že jsou na trhu tituly, jejichž vizuální podoba mému oku třeba tak úplně neladí, a na druhou stranu listy, které naopak považuji po této stránce za velmi kvalitní a vidím za nimi spoustu pečlivé a poctivé práce. Je také znát velký vliv západních médií, u nichž se často po této stránce česká média inspirují, což je – alespoň podle mého názoru – dobrá cesta. Celkově si myslím, že na tom nejsme v Česku vůbec špatně, ale když zareaguji na druhou část Vaší otázky, tak vždycky je co vylepšovat.“